

İNGİLİZ BELGELERİNDE TOPAL OSMAN AĞA VE GİRESUN (1919-1923)*

Dr. Merve Doğan KADER**

Öz

Giresunlu Topal Osman Ağa, Birinci Dünya Savaşı ve Milli Mücadele döneminde Karadeniz’de Rum çetelerin faaliyetlerine karşı olan mücadelesiyle öne çıkmış birisiydi. Bahsi geçen dönemde Rum çetelere karşı etkili bir mücadele vermiş olması Milli Mücadele’nin karşısında yer alan İngilizlerin de dikkatini çekmiştir. Mondros Ateşkes Antlaşması’ndan sonra İstanbul’da kurulan İngiliz Yüksek Komiserliği’nin Karadeniz’de bulunan kontrol subayları ve İngiltere Donanma Bakanlığı’na bağlı subaylar da bölge hakkında yazdıkları raporlarında Topal Osman’dan ve faaliyetlerinden bahsetmişlerdir. Ülkemizde Giresunlu olan millî müfrez lideri hakkında yapılmış önemli çalışmalar mevcuttur. Türk kaynaklarına göre yazılmış bu değerli çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada İngiliz belgelerinde Topal Osman ve faaliyetleri incelenerek bilim dünyasına katkıda bulunmak hedeflenmektedir. Elde edilen İngiliz belgelerinde Topal Osman genel olarak Karadeniz Bölgesi’ndeki ünlü Türk çete lideri olarak tarif edilmiş ve onun Rum çetelere karşı olan millî davası ise İngilizler tarafından çetecilik olarak adlandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Topal Osman Ağa, Giresun, İngiltere, Kontrol Subayları, Çetecilik.

Topal Osman Ağa And Giresun In British Documents (1919-1923)

Abstract

Topal Osman Ağa from Giresun was famous for his struggle against the activities of Greek gangs in the Black Sea during the First World War and the National Struggle. In this period, his effective struggle against Greek gangs attracted the attention of the British who were against the Turkish War of Independence. The control officers of the British High Commissioner, which was established in Istanbul after the Armistice of Mudros, and the officers of the

Geliş Tarihi: 05 Temmuz 2021 - Kabul Tarihi: 04 Ağustos 2021.

Atıf Bilgisi: Merve Doğan Kader, “İngiliz Belgelerinde Topal Osman Ağa ve Giresun (1919-1923)”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 129, Sayı: 254, İstanbul 2021, s. 13-42.

* Bu makaleyi okuyup, değerli görüşlerini paylaşan Prof. Dr. Süleyman Beyoğlu’na içten saygı ve teşekkürlerimi iletirim.

** Biruni Üniversitesi, Rektörlük, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, mervedogannn@windowslive.com, ORCID ID: 0000-0002-8486-2403.

Admiralty also mentioned Topal Osman and his activities in their reports. There are important studies about Topal Osman in our country. Unlike these valuable studies written according to Turkish sources, this study aims to contribute to the scientific world by examining Topal Osman and his activities in British documents. In British documents, Topal Osman was generally described as the famous Turkish gang leader in the Black Sea Region, and the British called his national purpose against Greek gangs as gang activity.

Keywords: Topal Osman Ağa, Giresun, England, Control Officers, Militia.

Giriş

Giresun'da doğan Osman Ağa,¹ Feridunzâde Hacı Mehmet Efendi'nin öğrencisidir. Düzenli bir eğitim görmeyen Osman Ağa, gençlik yıllarında kayıkçılık yapmıştır. 1912'de Balkan Savaşı'na askerlik bedeli ödendiği halde gönüllü olarak katılmış ve Çorlu yöresindeki çatışmalarda diz kapağından yaralandığı için bundan sonra "Topal" lakabıyla anılmıştır. Balkan Savaşı'ndan sonra Giresun'a dönen Osman Ağa, I. Dünya Savaşı'na kadar ticaretle uğraşmıştır.²

Osmanlı Devleti, 1914 yılının Kasım ayında Birinci Dünya Savaşı'na girdiğinde Doğu Cephesi'nden başlayan Rus işgali Karadeniz kıyılarına kadar ulaşmıştır. Savaş sırasında Osmanlı Rumlarının çoğu işgal güçleriyle işbirliği yapmıştır. Özellikle Rusların, Nisan 1916'da Trabzon'u işgali Rumların çetecilik hareketlerine yeni bir ivme kazandırmıştır. Trabzon'a gelen Ruslar, 1916 yılının ortalarında Karadeniz'deki diğer Rumları teşkilatlandırmak için bir heyet oluşturmuş ve Samsun'a göndermiştir. Ayı tepesi denilen mevkide dönemin çete başlarıyla buluşan Rus heyeti, Rum çetelere gerekli programı çizmiş, yapacaklarını aktarmış ve Trabzon'da bulunan Rus kumandanına dolayısıyla Rus Hükümeti'ne bağlılıkları için namusları üzerine söz vermiştir.³ Bu grupların da yardımıyla ileri harekâtları devam eden Rusların işgali, Doğu Karadeniz'de Şubat 1918'e kadar devam etmiştir.⁴

Topal Osman, bahsi geçen bu ittifaka karşı Doğu Karadeniz Bölgesi'nde mücadele eden kişilerden biriydi. Osman Ağa ve 93 arkadaşı Ruslara karşı mücadele etmek için savaş başladığında Giresun'dan Trabzon'a gelmiş ve Teşkilat-ı Mahsusa'nın Doğu Cephesi'ndeki faaliyetlerine katılmışlardır. Ayrıca Osman Ağa, 37. Kafkas Tümeni Komutanı Albay Hacı Hamdi Bey'den asker

¹ Topal Osman Ağa ile ilgili yapılmış çalışmalar: Süleyman Beyoğlu, *Milli Mücadele Kahramanı Giresunlu Osman Ağa*, 2. bs., Bengi Yayınları, İstanbul 2009; Erden Mentешеoğlu, *Yakın Tarihimizde Osman Ağa ve Giresunlular*, Giresun 1997; Cemal Şener, *Topal Osman Olayı*, İstanbul 1992; Ömer Sami Coşar, *Atatürk'ün Muhafızı Topal Osman*, Harman Yayınları, Trabzon 1971; Mustafa Balcıoğlu, "Birinci Dünya Savaşı Sırasında ve Sonrasında Rumlar ve Topal Osman", *Giresun Tarihi Sempozyumu 24-25 Mayıs 1996*, İstanbul 1997, s. 259-266; Süleyman Beyoğlu, "Giresun'da Pontusçu Faaliyetler ve Osman Ağa", *Başlangıçtan Günümüze Pontus Sorunu*, Ankara 2007, s. 365-385; Oktay Karaman, "Osman Ağa'nın Bilinmeyen Yönleri", *Milli Mücadelede Giresun (Sempozyum 6-7 Mart 1999)*, İstanbul 1999, s. 137-141.

² Süleyman Beyoğlu, "Topal Osman (1883-1923)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 41, İstanbul 2012, s. 242.

³ ATASE-BDH-2301-71-1-8.

⁴ Mareşal Fevzi Çakmak, *Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2005, s. 237.

kaçaklarını yakalama görevini de almıştır. Çünkü Ruslar doğudan taarruza geçince, Türk Ordusu geri çekilmeye başlamıştır. Dağılan birliklerin Giresun, Harşit bölgesinde toplanması görevi Topal Osman'a verilmiştir. Osman Ağa bu görev için çetesini küçük bir müfrezeeye dönüştürmüştür. Ancak başta Trabzon Valisi Cemal Azmi Bey ve Giresun Kaymakamı tarafından hükümet işlerine müdahale ettiği ve 37. fırka tarafından korunduğu iddiasıyla 3. Ordu'ya şikâyet edilmiştir. Müfrezesinin ise Giresun'dan kaldırılması istenmiştir. 25 Ağustos 1916'da hakkındaki şikâyet üzerine Sivas Divan-ı Harbi'ne çıkarılan Osman Ağa'yı, 37. Fırka Komutanı ve 2. Kafkas Kolordusu komutanları müdafaa etmiştir. Osman Ağa, bir süre gözaltında tutulduktan sonra tekrar müfrezesinin başına geçerek, Giresun Rumlarının Türklere karşı faaliyetlerini engellemeye çalışmıştır. Ekim 1917 Devrimi'nden sonra Rus Ordusu bölgeden çekilirken Topal Osman Batum'dan Giresun'a silah getirme görevini üstlenmiştir.⁵

Osmanlı Devleti'nin 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'yla savaştan çekilmesinden sonra Osman Ağa, Giresun'a dönmüş ve törenle karşılanmıştır. Bundan sonra Askerlik Şubesi Başkanı Hüseyin Avni Alparslan Bey ve Giresun Kaymakamı Nizamettin (Ataker) Bey'in de aralarında bulunduğu şehrin ileri gelenleri Giresun'un Pontus tehlikesi karşısındaki durumunu kendisine anlatmışlardır. 22 Mayıs 1919'da Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti kurulunca, Türklere elinde silah bulunduran yalnızca Osman Ağa müfrezesi olduğu için Cemiyet, onunla anlaşmaya karar vermiştir. Giresun'a geldiğinde Belediye Başkanı Eşref Bey sağlık sebebiyle görevinden ayrılınca Osman Ağa, Giresun Belediye Başkanı olmuştur. Ancak Divan-ı Harp tarafından tehcir suçlusu görülünce Giresun'dan ayrılmıştır.⁶

Ateşkesi takiben Osmanlı topraklarında görülen müttefik işgali Karadeniz Bölgesi'nde de görülmüştür. İşgale giden süreç, Amiral Somerset Arthur Gouch Calthorpe ve Fransız Amiral Jean François Charles Amet'in Samsun'da mütareke hükümlerinin uygulanması için Kasım 1918'de yaptıkları şikâyetle başlamıştır. Bu sebeple Osmanlı Hükümeti, 15. Fırkayı Batum'dan Samsun ve Sinop'a getirmiştir. Buna rağmen İngiliz ve Fransız gemileri Samsun önlerine gelmiş ve mütareke gereği Ermeni tutukluları salmak için faaliyete başlamışlardır. Amiral Calthorpe, American Tobacco Company'nin kendisine ilettiği, bütün Müslümanların silahlandığı şeklindeki şikâyetlerini Londra'ya o sıralar bildirmiştir. Durum düzeltilmesi için İngiltere Dışişleri Bakanlığı bölgeye subay veya gemi gönderimiyle tedbir alınıp alınamayacağını sormuştur.⁷ Buna karşılık İstanbul'daki Yüksek Komiser Vekili Amiral Richard Webb, 17 Şubat 1919'da Trabzon ve Samsun bölgesi için asker istediğini belirtmiştir. Onun bu isteği üzerine General Milne, Samsun'a 9 Mart'ta 200 kişilik bir askeri birlik göndermiştir. Bu askerler, bu yerlerdeki Rumların sevinç gösterileriyle karşılanmıştır. Ardından Merzifon'a 30 Mart'ta bir birlik daha gönderi-

⁵ Süleyman Beyoğlu, *Millî Mücadele Kahramanı Giresunlu Osman Ağa*, 2. bs., Bengi Yayınları, İstanbul 2009, s. 30-35.

⁶ *A.g.e.*, s. 36-42.

⁷ Gotthard Jaeschke, *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, 3. bs., TTK Yayınları, Ankara 2011, s. 102-103.

lerek burası da işgal edilmiştir. İngiliz müfrezelerinin bu işgalleri, o dönemde bahsi geçen Rum çetelerinin faaliyetlerini artırmıştır.⁸ Askeri birliklerden başka İngiliz subaylarından Yüzbaşı J.S. Perring 13 Mart, Yüzbaşı L.H. Hurst 24 Mart ve Yüzbaşı Eliott ise 28 Mart'ta (1919) bölgeye gönderilmiştir.⁹ Bundan sonra bölgeye gelen İngiliz kontrol subayları da sık sık yazdıkları raporlarla Karadeniz Bölgesi ile ilgili durumları aktarmışlardır.

Başlangıçta bölgedeki Rum ve Ermenilerden edindikleri bilgileri raporlayan bu subayların genellikle Laz/Müslüman çetelerine vurgu yaptıkları, onlara karşı Hristiyanların korunması gerektiği gibi aktarımları olduğu görülmektedir. Ancak buna rağmen bazı İngiliz subaylarının bu konuda daha tarafsız davrandığı ve bölgedeki asayişsizliğin asıl kaynağının Rumlar olduğunu iletlediği de olmuştur. İngiliz Donanma Şube Amiri General E.L. Spears'den 3 Temmuz 1919'da General Radcliffe'e gönderilen telgraf buna dair örneklerden biridir. Telgrafta Deniz Kuvvetleri Karargâhı'nın, Trabzon ve Samsun hakkındaki durum raporu aktarılmıştır.

"Sevgili General

Samsun ve Trabzon Bölgesinde Durum

Deniz Kuvvetleri Karargâhı ana merkez üyeleri, İtilaf Devletleri'nin desteğine güvenen Rumların cesaretlerini geri kazandıklarını ve komşulukta bir yarış mücadelesinin devam ettiğini bildiriyor. Tepe bölgesindeki Rum köyleri, Türk köylerini yağmalayan, dağlardan gelen Rum komitecileri desteklemektedir. Türkler de Rum köyelerine baskın düzenleyen Lazistan çetelerini çağırıştır... Türkler, barış konferansının aleyhlerine olabilecek tüm kararlarına karşı şu anda etkili bir savunma hazırlıyorlar. Türkler ayrıca kendilerini Bolşeviklere karşı arkadaşça gösteriyorlar. (Tugay komutanı-General, Genel Kurmay Başkanlığı)."¹⁰

Bu raporda Rumların, Müttefiklerin desteğine güvenerek çetecilik yaptıkları ve bundan dolayı Müslümanların da Rum çetelere karşılık verdikleri aktarılmıştır. Rapora göre, tepe bölgesindeki Rum köyleri, Türk köylerini yağmalayan Rum çeteleri desteklemiş, bunun üzerine Türkler de Lazistan bölgesindeki çeteleri çağırışlardır. Dolayısıyla Deniz Kuvvetleri Karargâhı'nın raporuna göre bu iç çatışmayı başlatan Rumlardır. Ayrıca raporda Türk teşkilatlanmasına da bir gönderme vardır. Buna göre Türkler, Barış Konferansı'nın aleyhlerine olabilecek tüm kararlarına karşı o anda etkili bir savunma hazırlamışlardır ve bu uğurda Bolşeviklerle bile dost olmuşlardır.¹¹

Bölgedeki İngiliz subaylarının, 3. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal Paşa'nın bölgeye gelişinden sonra, daha evvel raporladıkları milli teşkilatlanmayı takip ettikleri anlaşılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'a gidişinden sonra ise İngiliz subaylarından Yarbay Ian Smith bölgedeki Hristiyanların rahat bir nefes aldığı iletmiştir.¹²

⁸ The National Archives, (Foreign Office) FO, 608/83, 114-115.

⁹ Stefanos Yerasimos, "Pontus Meselesi (1912-1923)", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 43/44, 1989, s. 44.

¹⁰ FO, 608/113, 178-180.

¹¹ FO, 608/113, 178-180.

¹² FO, 608/113, 268-274.

1919 yılının sonuna doğru İngilizlerin bölgedeki Hristiyanların, Müslüman çetelere karşı korunması gerektiği şeklindeki raporlarının değişmeye başladığı ve Rum çetelerin de huzursuzluğa sebep olduğunu ilettikleri görülmektedir. Ancak buna rağmen İngiliz yetkililer, Rum çetelere destek vermeye devam etmişlerdir. Ayrıca İngilizler Sivas Kongresi'yle gerçekleşen milli teşkilatın önüne geçemeyeceklerini de anlamışlardı. Bundan sonra çekinceleri artan İngiliz yetkililerin, bölgedeki askeri varlıklarını sonlandırmaya karar verdiği görülmektedir. İngiliz askeri birliklerinin 5 Eylül 1919'da başlayan tahliye işlemi 4 Ekim'e kadar sürmüştür. Askeri birliklerin çekilmesinden sonra Samsun bölgesinde sadece temsilciler ve telsiz görevlileri kalmıştır.¹³ Kalan subaylar ise Karadeniz'deki durumları aktarmaya devam etmişlerdir. Bu raporlarda yer yer Giresunlu Milli Müfreze Lideri Topal Osman'dan da bahsetmektedirler.

1. İngiliz Belgelerinde Topal Osman ve Giresun

Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin Karadeniz'deki Rum tebaası yukarıdaki belgede de ifade edildiği gibi, İtilaf işgallerinden cesaret alarak faaliyetlerini artırmıştır. O dönemde Pontus devleti kurmak isteyen Rum çetelerin Giresun'da da faaliyetleri görülmekteydi. Osman Ağa'nın Giresun'dan ayrılması Pontusçuların rahat bir nefes almalarını sağlamıştı. Nitekim 8 Mayıs 1919'da Yunan Kızılhaç Heyeti'nin bulunduğu bir gemi Giresun'a gelmiştir. Bekledikleri fırsatı bulduklarını düşünen Giresunlu Rumlar, 11 Mayıs'ta Taşkışla denilen Rum okuluna ve yetimhanelerine beyaz renkli Yunan Kızılhaç bayrağı çekip, taşkınlığa başlamışlardı. Bu durum o dönemde Emniyeti Umumiye Müdüriyeti tarafından da haber alınmıştır. Emniyeti Umumiye Müdüriyeti, 27 Mayıs 1919'da Giresun'da Rumlarının Yunan bayrağı çekmesi ve yerel otoritenin bir şey yapmamasının Müslümanları rahatsız ettiğini Trabzon vilayetine bildirmiştir.¹⁴ Bu olayın sonuçsuz kalması yetmemiş ardından da Rumlar, bu okula 5 Haziran'da mavi-beyaz renkte ve 20 metre uzunluğundaki Pontus bayrağını asmışlardır. Bunun üzerine Osman Ağa, Giresun'a gelerek bayrağı indirmiş ve bunu yapanları cezalandırdıktan sonra tekrar Karahisar'a dönmüştür.¹⁵

Osman Ağa bu gibi olaylardan sonra Giresun'un bu dönemde yalnız bırakılmayacağını anlamış, Sivas, Tokat ve Karahisar Rum metropolitlerine baskı yaparak patrikhaneye ve İstanbul Hükümeti'ne tehcirle ilgisi olmadığına, affedilmesinin gerektiğine, hakkında şikâyetlerinin bulunmadığına dair bir mektup yazdırmıştır. 30 Haziran 1919'da Karahisar Mutasarrıfı aracılığıyla af dilemiş ve Sivas Valisi Reşit Bey vasıtasıyla 7 Temmuz'da Meclis-i Vükela, Topal Osman ve 168 arkadaşını affetmiştir. Giresun'a dönünce tekrar Belediye Başkanı yapılmıştır.¹⁶ Bundan sonra da Osman Ağa'nın Milli Müfrezesi ile (İngilizlerin tanımıyla çetesiyle) civardaki Pontus çetelerine karşı faaliyette olduğu görülmektedir.

¹³ Halit Eken, *Milli Mücadele'de Vali (Kapancızade) Hamit Bey*, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1995, s. 120-123.

¹⁴ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi, BOA., DH.ŞFR.*, 99-364-1-01.

¹⁵ Beyoğlu, *a.g.e.*, s. 58-59.

¹⁶ Beyoğlu, "Topal Osman (1883-1923)", s. 243.

Pontus çetelerini takipte olan Osman Ağa, Rusya'dan Haçika isimli eşkiyanın 20 kişilik çetesiyle Giresun'a geldiğini haber alınca bu durumdan yetkilileri haberdar etmiştir. Osman Ağa ile görüşen Askerlik Şubesi Başkanı Hüseyin Avni Alparslan Bey, iki manga askeri onun emrine vermiştir. Çetenin kaldığı köşke yapılan baskın sonucunda eşkiyalar yakalanmıştır.¹⁷ 1919 yılında Batum, Rum çeteleri için bir karargâh niteliğinde olduğu için, burada silahlanan çeteler Karadeniz kıyılarına sevk edilmekteydi. Karadeniz'e ve Giresun kıyılarına buradan gelen çeteler ise Osman Ağa ve arkadaşları tarafından engellenmekteydi.¹⁸

Osman Ağa'nın Pontus çetelerine karşı olan bu faaliyetleri Giresun'daki asayişin sağlanmasına rağmen, başta Rumlar tarafından olmak üzere hakkında bazı şikâyetlere neden olmuştur. Örneğin, 31 Mart 1919'da Dâhiliye Nezareti'nden Trabzon vilayetine gönderilen yazıda, Giresun Kaymakamı ile Belediye Reisi Topal Osman Ağa'nın görevlerini suiistimal ettiğine dair bir şikâyetten bahsedilmiştir. Dâhiliye Nezareti, bu şikâyetin sahibinin, Fehmi isimli bir şahıs olduğunu belirtmiş ve Trabzon valiliğinden bu konuda tahkikat yapmasını istemiştir.¹⁹ 2 Nisan 1919'da ise Trabzon Polis Mektebi Müdürü, İstanbul Hükümeti'nden gelen istek üzerine Giresun çevresindeki Rumların tehcir edilip edilmediğiyle ilgili tahkikat yapmak için bir ay süre ile Giresun ve bazı kazalara gönderilmiştir.²⁰ Yapılan tahkikatlardan bir sonuç çıkmayınca Rumlar, Osman Ağa'yı şikâyete devam etmişlerdir. 23 Temmuz 1919'da Dâhiliye Nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyeti tarafından Trabzon vilayetine çekilen telgrafta Topal Osman Ağa çetesinin Salı günü Giresun'un Pazar mahalline gelen 3 Rum'u öldürdüğü ve 2'sini yaraladığı bildirilmiştir. Ayrıca Osman Ağa'nın Rum ve Ermenilere karşı işlenen cinayetlerin faili olduğu bilindiği halde himaye edildiği gibi şikâyetler olduğu için hakkında tahkikat yapılması istenmiştir.²¹ Hakkındaki benzer şikâyetlerden birisi de Kalem-i Mahsus'tan Trabzon vilayetine 6 Ağustos 1919'da gönderilmiştir. Buna göre; şehirde asayiş kalmadığı, Giresunlu Osman Ağa ve Ordulu Yusuf Efendi gibi yöre adına çalışan çeteler olduğu, buradaki jandarmanın görevini kötüye kullandığı, orada merkezi hükümetin nüfuzunun kalmadığı, eşkiyalık yapmayacaklarına söz verenlerin affedildiği, İttihat ve Terakki taraftarlarıyla sıkı ilişkilerde bulunduğu yönünde gelen haberler hakkında izahat istenmiştir.²²

Şikâyetler üzerine Ağustos 1919'da Mülkiye Müfettişi Hilmi Bey, Giresun'da bir soruşturma yapmış ve raporunda şehirdeki Rumların Pontus isimli bir hükümet kurma hayalinde olduklarını ve bunların Yunanistan ile

¹⁷ BOA., DH.EUM.AYŞ., 15/94/01, 03; Beyoğlu, *a.g.e.*, s. 86; ATASE, İSH, Kutu: 92, Gömlek: 104, Belge No: 38, 38/1.

¹⁸ Ahmet Halaçoğlu, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Giresun'da Eşkiyalık ve Bazı Polisiye Olaylar", *Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu 09-11 Ekim 2008*, Cilt: 1, Ankara 2009, s. 586; Beyoğlu, *a.g.e.*, s. 89-91.

¹⁹ BOA., DH.KMS., 51-1-04-01.

²⁰ BOA., DH.EUM.MH., 259.39.01.

²¹ BOA., DH.ŞFR., 101-43-01-01.

²² BOA., DH.ŞFR., 102-32-01-01.

İngiltere tarafından desteklendiğini, Rusya'dan bölgeye Rumların getirildiğini, Osman Ağa'nın ise savaş sırasındaki boşlukta ortaya çıktığını ve Rumların ondan korktuklarını iletmiştir. Osman Ağa'nın çok iyi ve namuslu bir kişi olduğundan bahseden Müfettiş, onun bazı taşkınlıklarının olduğunu ancak memlekete hizmet ettiğini, bu sebeple beldeye onu idare edebilecek bir kaymakam gönderilmesini tavsiye etmiştir.²³ Osman Ağa ile ilgili bu ve bunun gibi şikâyetlerin o dönemde İngilizlerin de dikkatini çektiği anlaşılmaktadır.

Bu dönemde, Karadeniz Bölgesi'nde adeta bir abluka uygulayan İngiliz gemileri mevcut durumları takip için İstanbul'dan yola çıkarak, Samsun, Trabzon, Batum ve daha kuzeydeki Karadeniz limanlarını sık sık ziyaret etmekteydiler. İngiltere Donanma Bakanlığı'na bağlı bu gemilerin raporları, Bolşeviklerle Türklerin ilişkileri hakkında rapor verdiği gibi özellikle Trabzon ve Samsun'daki Rum ve Ermenilerin durumları hakkında da bilgiler içermektedir.²⁴ İncelenen belgeler arasında İngiltere Dışişleri Bakanlığı (Foreign Office) kayıtlarından başka Donanma Bakanlığı'na (Admiralty) bağlı subayların raporlarının da Topal Osman ile ilgili bilgi aktarımında buldukları görülmektedir. Bu kapsamda karşılaşılan ilk belge 3. Hafif Kruvazör Filosu gemilerinden H.M.S. Calypso isimli İngiliz gemisi Tuğgeneralinden, Başkomutanlığa (Donanma Bakanlığı'na) 7 Aralık 1919'da gönderilen telgraftır. Bu raporda Gürcistan'daki Bolşevik faaliyetleri, Trans Kafkasya'daki ve Trabzon'daki durumlardan bahsedilmekle beraber Giresun'da bazı problemlerin mevcut olduğundan bahsedilmiştir. Tuğgeneral, Trabzon'daki Kontrol Subayı Yüzbaşı Crawford'dan alınan bilgiye göre Belediye Başkanı Osman Ağa'nın zorbalık yaptığını iletmiştir. Ayrıca şikâyetler üzerine Yüzbaşı Crawford, Osman Ağa'yla bir görüşme yapmıştır. Osman Ağa'yla yaptığı görüşme sonundaki raporunda; Osman Ağa'nın güçlü ve bölgede düzeni sağlayan birisi olduğunu, bölge komiserinin ve jandarma komutanının da ona itaat ettiğini ve Mustafa Kemal ile yakın ilişkisi olduğunun düşünüldüğünü iletmiştir. Ayrıca Yüzbaşı Crawford ayrılırken, Osman Ağa'ya Giresun'daki yetkinin kendisinde olduğunu ve faaliyetlerinden kendisinin mesul tutulacağını söylemiştir.²⁵

1920 yılına gelindiğinde Rumların Topal Osman hakkındaki şikâyetlerinin devam ettiği görülmektedir. Gelen şikâyetler üzerine İngiliz Yüksek Komiserliği de Trabzon'daki İngiliz temsilcisi Popovel'e gönderdiği yazıda Giresun'a giderek Osman Ağa'nın Hristiyanlara uyguladığı zulüm ile ilgili araştırma yapmasını istemiştir. Bunun üzerine Vali Hamit Bey de Popovel'e eşlik etmiştir ve 18 Mart 1920'de Giresun'a vardıklarında Hristiyanların neredeyse tamamı Osman Ağa lehine konuşmuş ve şikâyetleri olmadığını söylemişlerdir. Daha sonra Popovel ile Osman Ağa tanıştırılmış ve Popovel yazdığı bir raporla konuyu kapatmıştır.²⁶

²³ Beyoğlu, *a.g.e.*, s. 106.

²⁴ The National Archives, (*Admiralty*) ADM, 137/1744, 14-16.

²⁵ ADM, 137/1744, 238-239.

²⁶ Beyoğlu, *a.g.e.*, s. 131-132.

Samsun'daki İngiliz Kontrol Subayı Yüzbaşı Perring 31 Mart 1920 tarihli raporunda ise Topal Osman'ı fanatik olarak nitelendirmiş ve Giresun başlığı altında onun faaliyetlerinden bahsetmiştir. Yüzbaşı Perring'e göre, Topal Osman Giresun'da sürekli toplantılar yaparak fanatik/milliyetçi söylemleriyle halkı etkilemekteydi. Yine onun aktarımına göre, Osman Ağa eğer Giresun'a bir müttefik işgali olursa, Hristiyanları iç kısımlara alacağını ve köylerini yakıtacağını dile getirmekteydi. Bu sebeple Osman Ağa'nın tehlikeli bir kişi olduğunu vurgulayan Perring, İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği'nden onun mümkün olan en kısa sürede Giresun'dan alınmasını talep etmiştir. Ancak Osman Ağa'nın bölgedeki otoritesinin farkında olan Yüzbaşı bunun yapılması için Samsun'da demirlemiş olan Britanya savaş gemisi silahlı bölüğünün kullanılmasını önermiştir. Perring'in bu raporu, Osman Ağa ve Giresun ile ilgili bilgiler vermekle beraber Samsun, Kavak, Ordu, Erbaa, Niksar, Fatsa, Ünye, Amasya, Tokat gibi yerler hakkındaki gözlemlerini de içermektedir. Onun raporu 12 Nisan 1920'de Yüksek Komiserlik tarafından İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na iletilmiştir.²⁷

Yüzbaşı Perring'in 31 Mart tarihli bu raporundan sonra Koramiral Sydney Fremantle'nin, Karadeniz limanlarına (Trabzon, Giresun, Samsun ve Sinop'u) 19-25 Nisan arasında yaptığı ziyaretinde, Osman Ağa'yı da görmek istemesinin tesadüf olmadığı anlaşılmaktadır. 28 Nisan 1920'de, Birinci Muharebe Filosu Komutanı Koramiral'den, Akdeniz Başkumandanlığı'na giden raporun Giresun ile ilgili bölümünde Koramiral Sydney Fremantle şunları yazmıştır:

"Giresun'a 20 Nisan 1920 Salı sabahı vardığımda Kaymakam Galip Bey'e, Belediye Başkanı Osman Ağa'yı benimle buluşmak üzere REVENGE isimli gemiye göndermesini söyledim. Bundan önce kasabanın sakin olduğunu, Türklerle Rumlar arasındaki ilişkinin iyi olduğu ve Giresun'daki Ermeni sayısının 200'ü geçmediğini rapor ettim. Türklere, Barış Anlaşması imzalanana kadar herhangi bir olay veya kazadan kaçınmalarının onların yararına olacağını tavsiye ettim.

Kaymakam, buluşma isteğime karşı Osman Ağa'nın bu sabah aniden başka bir köydeki hasta yakınını ziyarete gitmek zorunda kaldığı için gelemeceğini söyledi. Giresun'daki insanların tutumu, davranışları gayet iyi."²⁸

Aynı durumu bu sırada Samsun'daki Kontrol Subayı Yüzbaşı Perring de raporlamıştır. Yüzbaşı Perring, "H.M.S. Revenge" isimli geminin komutanı Koramiral Fremantle'i ziyaret için Giresun'a gelmiştir. Rapora göre Perring, Kaymakamla beraber Amirali ziyaret için bir program yaptığı sırada Osman Ağa'yı da çağırılmış, ancak kendisine Osman Ağa'nın yakınlardaki bir köye hasta yakınını görmeye gittiği iletilmiştir.²⁹ Perring'in Samsun'dan Koramiral Fremantle'yi ziyaret için Giresun'a gitmesinin şüphe uyandırdığı belirtilmelidir. Zira Koramiral Karadeniz kıyılarını ziyaret için onun ikamet ettiği şehir olan

²⁷ FO, 371/5047, 135-142.

²⁸ FO, 371/5049, 68-71.

²⁹ FO, 371/5048, 82.

Samsun'a da uğramıştır. Burada Perring'in Osman Ağa'yı bir şekilde Koramiral gemisine almak için gelmiş olduğu yorumu abartılı olmayacaktır. Çünkü bir önceki, 31 Mart tarihli, raporunda Osman Ağa'nın bölgeden alınması için Britanya savaş gemilerindeki personelin gerekli olacağını vurgulamıştı. Ancak İngilizlerin planlarının işe yaramadığı anlaşılmaktadır. Çünkü Perring, Osman Ağa'yı sorduğunda muhtemelen aynı kuşkuyu duyan Kaymakam, Osman Ağa'nın hasta ziyareti için aniden Giresun'dan ayrıldığını bildirmiştir. İlaveten Amiral raporunda Rumların şikâyetlerinin aksine Giresun'da mevcut durumun iyi olduğunu iletmıştır.³⁰

İngilizlerin raporlarında da belirttikleri gibi Giresun bölgesinde asayiş sağlanmış durumdaydı. Ancak bahsi geçen dönemde asayiş, Rum çeteleri tarafından her an ihlal edilmekteydi. Örneğin, 25 Mayıs 1920'de Giresun limanına gelen Yunan bandıralı bir vapur, Rus sahillerinden topladığı firarileri Giresun'a bırakmıştı. Bunlar, Birinci Dünya Savaşı sırasında askerlikten kaçmış Rumlardı. Beraberinde getirdikleri sandıklardan silah ve cephane çıkmıştı.³¹ Bu durumda bölgeye gelen Rum çetelerine karşı Haziran 1920'de Osman Ağa'nın da çetesini büyüttüğü anlaşılmaktadır. Ayrıca Giresun'da Osman Ağa'dan başka Goloğlu Mehmet Ağa, kardeşi Ali Ağa, Hacıvelioğlu İdris Ağa, Ayaroğlu Hasan Ağa, Caferoğlu Mustafa Efendi, Ayvasıl köyünden Karaibrahimoğlu Şükrü ve kardeşi Bahattin Ağa çeteleri de vardı. Çoğunluğu padişah yanlısı olan bu çetelere Osman Ağa haber göndermiş ve onları Bulancak'a davet etmiştir. Gelmeyen ağalarının yerlerini öğrenip baskın düzenleyen Osman Ağa kimilerini yakalamış, kimileri ise İstanbul'a kaçmıştır. Bunlardan bazıları emrindeki çeteleri Osman Ağa'ya devretmiştir.³² İlaveten 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmış ve takip eden günlerde Karadeniz kıyılarında da hem İtilaf Devletleri'ne hem de Rum çetelere karşı önlemler alınmıştır.

Alınan önlemlerden bir tanesi de İtilaf gemilerinin personellerinin Karadeniz şehirlerinde karaya çıkarılmaması kararıdır. Ayrıca bundan sonra kontrol subayları da milli teşkilatlanma karşısında bölgeden çekilmek zorunda kalmışlardır. Bunlardan Samsun'daki Kontrol Subayı Yüzbaşı Perring 7 Temmuz 1920'de bölgeden geri çekilmiştir. Ancak Yüzbaşı Perring'e, Samsun'dan ayrılmadan önce, Karadeniz'deki durumların yerinde görülmesi adına Sinop ile Rize arasındaki kıyı kasabalarına ziyaret düzenlemesi önerilmiştir. Yüzbaşı Perring'in İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiserliği'ne gönderdiği raporuna göre, kendisi 8 Temmuz'da Samsun'dan ayrılmış ve 9 Temmuz'da Giresun'a varmıştır. Tecrübelerini aşağıdaki şekilde aktarmıştır:

³⁰ İngilizlerin Giresun'a bu ziyaretleri Türk belgelerinde 22 Nisan 1920 olarak geçmektedir. Ayrıca Koramiralın Osman Ağa'yı çağırmasına karşılık Osman Ağa'nın "Payitahtımızı işgal ile Padişahımızı esir alan bir milletin adamlarıyla görüşecek bir şeyim yoktur." dediği kaydedilmiştir. Buna karşılık İngiliz Yüksek Komiserliği'nden Dışişlerine giden 13 Mayıs 1920 tarihli raporda bu bilginin, Anadolu gazetelerinde çıkan yalan haber olduğu iletilmiştir. Türk kayıtları ile ilgili olarak bkz. Beyoğlu, a.g.e., s. 142. İngilizlerin raporu için bkz. FO, 371/5048, 130-133.

³¹ Sabahattin Özel, *Millî Mücadelede Trabzon*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 132.

³² Beyoğlu, a.g.e., s. 153-154.

“(13 Temmuz 1920)

Efendim,

1) Samsun’dan HMS “Dianthus” ile 8 Temmuz’da yola çıkarak 9 Temmuz sabahı Giresun’a vardığımda yaşadıklarımı rapor etmekten onur duyuyum.

2) “Beni Kaymakam adına Emin Bey karşıladı. Kaymakam’ın yanına gittiğimizde Kaymakam ve Giresun bölgesi Kuvvetleri Komutanı (binbaşı) beni bekliyordu. Osman Ağa’nın Trabzon’da olduğunu söylediler ve ayrıca bana karşı hiç arkadaşaça değillerdi, orada istenmeyen bir ziyaretçiydim. Bana, İzmir’den gelen yeni haberler yüzünden halkın çok gergin olduğu sebebiyle bilgi vermeyi reddettiler. Giresun Türklerinin hepsi silahlı ve aşırı milliyetçiler ve Britanya karşıtlar. Eğer herhangi bir gemi gelip de karaya çıkmaya çalışırsa olacakların sorumluluğunu kabul etmiyorlar. Yiyecek vermeyi reddediyorlar (gelen gemiler için), Binbaşı beni 2300 silahlı adamı olduğu konusunda bilgilendirdi. Ayrıca silahlı olmasa bile karaya çıkan her kuvvete ateş açmaya niyetliler.

3) Konak’tan ayrıldıktan sonra Rum temsilcinin yanına gittim. Piskopos birkaç haftadan beri buradan ayrılp İstanbul’a gitmesi için zorlanıyormuş. Bu süre zarfında 2 polis ve 2 sivil koruma tarafından takip edildim. Polis bana, sokakta dolaşmam konusunda bir sıkıntı olmadığı ancak herhangi bir eve girmemin yasak olduğunu söyledi. Nihayet daha önce tutuklandığını duyduğum 2 Rum’la konuşabildim ve öğleden sonra 2:30’da gemiye geri döndüm. Dönüş yolunda Konağın önünden geçerken tekrardan Kaymakamı görmek istediğimi söyledim. Polis şefi bana Kaymakam ve Binbaşidan yeni aldığı emre göre, çağrıldığımı söyledi. Beni binbaşının ofisinde bekliyorlardı. Burası, şehrin en ucunda ve gemiden en uzak yer olduğu için, Kaymakama telefon ettim ve tutuklanacağımı hissettiğim için onu ziyaret edemeyeceğimi söyledim. Limana vardığımda polis şefiyle yeniden karşılaştım. Bana önceki mesajı tekrardan ilettiler ve gemiye binmem için bana izin verilmediğini ilettiler. En sonunda gemiye binmeme izin verildi.

4) Bir noktaya dikkat çekmek istiyorum. Sokakta çok fazla silahlı adam olmasına rağmen, Türk sivilleri benim varlığıma tamamen kayıtsızdılar. Bir düşmanlık sinyali almadım. Askeri komutan bana, eğer müttefik birlikleri tarafından herhangi bir karaya çıkma girişimi/işgal olursa buna karşı çıkacağını ve hazırladığı Türk nüfusuna, iç kesimlere girip Hristiyanları katletmesini emredeceğini ve köylerini yakıtacağını söyledi. Türk otoriteleri aşırı derecede şüpheliler ve benim yerel Hristiyanlarla iletişim kurmama izin vermediler.

5) Görüldüğü gibi benim Giresun’da kalmam hiçbir yarar sağlamayacaktı. Oradan öğleden sonra saat 04:00’da Tirebolu’ya gitmek için ayrıldım. Tirebolu’da 25 silahlı adam tarafından karaya inmememiz için bir hat çekildiğini (landing stage line) gördüm. Karaya çıkmamı reddettiler ancak birkaç dakika sonra Osman Ağa geldi ve oradakilere karaya çıkabileceğimi onun arkadaşı olduğumu söyledi. Onunla yaklaşık olarak birkaç saat kaldım. Gemimiz için malzeme temin etti. Osman Ağa bana, emirlerin Ankara’dan alındığını hiçbir Britanya subayının karaya çıkmasına izin verilmeyeceğini bunun sebebinin Britanya Hükümeti’nin Türklere davranışının Fran-

sa ve İtalya Hükümetleri'yle kıyaslayınca çok kötü olduğu için olduğunu söyledi. Ayrıca bana İzmir'den karaya çıkmış ve şu anda ilerlemekte olan Yunan birliklerinin yaptığı katliamdan Yunan Hükümeti kadar, Britanya Hükümeti'nin de sorumlu olduğunu söyledi. Bu katliam durmadığı sürece onun da kendi bölgesindeki Rumlara rahat vermeyeceğini söyledi. Britanya basınında onun Hristiyanları katlettiğiyle ilgili çıkan haberler sebebiyle Türk karşıtlığı yapılmasına rağmen, şu anda Yunanlılar Türkleri katlettiği halde sessizlik ve protesto eksikliği olduğunu özellikle vurguladı. Ayrıca şu anda Türklerin çok gergin oldukları ve küçük bir olayın bile katliamı/kargaşayı başlatabileceğini söyledi. Bu sebeple birkaç zaman öncesine kıyasla düzeni sağlamakta çok zorlandığını ilettiler. Ona Giresun'daki karşılanma şeklimden hiç memnun kalmadığımı söyledim. Osman Ağa da beni oraya çağırarak için mümkün olan en kısa sürede arayacağını söyledi. O beni gördüğüne sadece memnun olmadı, İstanbul'a bir mektup da göndermek istedi. (Ektedir.)³³

Tirebolu'dan 10 Temmuz'da Trabzon'a geçen Yüzbaşı Perring'in Trabzon'da karaya çıkmasına izin verilmeyince tekrar Giresun yoluyla Samsun'a dönmüştür. Giresun'a tekrar yaptığı ziyareti sırasında Osman Ağa tarafından karşılanmış ve Osman Ağa tarafından ayarlanmış bir toplantıda kendisine Türklere yapılan zulümler aktarılmıştır. Perring'in yaşadıklarını anlattığı raporu aşağıdaki gibidir.³⁴

"6) Giresun'a 12 Temmuz sabahı döndüm. Osman Ağa bir bot ve benim karaya çıkmam için bir de izin gönderdi. Kendi ofisinde benim için bölgenin askeri ve sivil ileri gelenleriyle bir toplantı hazırladı. Sabah saat 09:30'da karaya çıktım. Bir deniz subayı, polis şefi ve 66 koruma beni aldılar ve Osman Ağa'nın ofisine gittik. Kumandan bana Osman Ağa'nın emirleriyle geldiklerini ve tamamen dostça yaklaşacaklarını söyledi. Osman Ağa bana arkadaşça davranacağını ve ne zaman istersem ziyaretçi olarak gelebileceğimi ve karaya çıkabileceğimi söyledi. Ancak benden başka herhangi birisi karaya çıkmaya çalışırsa onu vuracağını söyledi. Ayrıca bana gemiye götürmek için yiyeceğe ihtiyacım varsa hemen getireceğini söyledi. Tekrardan Britanya Hükümeti'nin Türklere ve milliyetçilere karşı olduğunu, bunun kanıtı olarak Fransa ve İtalyan gemilerinin ona silah ve mühimmat sağladığını söyledi ancak bana detay vermeyi reddetti. Muhtemelen bunu engelleme ihtimalimiz olacağı için daha fazla detay vermek istemedi. Toplantı boyunca herkes Britanya'nın dostluğunu istediğini söyledi. Ayrıca, Hristiyanlara yönelik hiçbir katliam olmayacağını, ancak kendilerinin şu anda net olarak Britanya Hükümeti'nin Yunan zulmünü durdurmaya niyetli olmadığını gördüklerini söylediler. Ankara'dan gelen bir telgrafı okudular. Telgraf Bursa'da bir katliam yaşandığını ve çoğu kadının tecavüze uğradığını iletliyordu. Onlara mesajlarını iletteğime dair söz verdim. Eğer mümkün olursa Bursa'ya gidip durumun doğru

³³ FO, 371/5054, 128-130.

³⁴ FO, 371/5054, 130.

olup olmadığını tespit edeceğimi söyledim. Osman Ağa bana Türkiye'nin her yerini ziyaret etmem için gerekli olan izni ve her yerde karaya çıkmaya iznini Mustafa Kemal'e bir telgraf çekerek, milliyetçilerin kontrolü altında olmak şartıyla alabileceğini söyledi.

7) 13 Temmuz'da Samsun'a döndüm ve karaya çıkmama bir itiraz olmadı. İstanbul rotasında sadece Sinop'u ziyaret etmeyi öneriyorum. Alaçam ve Bafra dikkate değer bir karaya çıkma macerasına yol açar. (Yüzbaşı J.S. Perring).³⁵

Yüzbaşı Perring yukarıdaki raporunda, Karadeniz kıyılarındaki ziyaretlerinden bahsetmiştir. Bu ziyaretlerinde Trabzon ve Giresun'da karaya çıkmakta zorlandığı ve özellikle Giresun'daki Kaymakamı görme taleplerinden sonra tutuklanma korkusu yaşadığını aktarmıştır. Giresun'daki yetkililer Yunan ordusunun Türkleri katletmesinin sorumluluğunun İngiltere'ye ait olduğunu kendisine iletmış ve bu sebeple Türk halkının olanlara tepkisinden bahsetmişlerdir.

Tirebolu'da Osman Ağa'yla karşılaşmasından sonra onun kendisine arkadaşça davrandığını aktaran Yüzbaşı, Osman Ağa'nın daveti üzerine tekrar Giresun'u ziyaret etmiştir. Bu ziyarette dikkati çeken Topal Osman Ağa'nın, Perring'i iyi bir şekilde karşıladıktan sonra onu yörenin askeri, mülki ve sivil yetkilileriyle buluşturmasıdır. Toplantıda bulunanlar, Britanya'nın Yunanlılara göz yummasından rahatsız olduklarını dile getirmişler ve Yunanlılar tarafından katledilen Türklerin uğradığı zulümleri örneklemiştir. Dikkati çeken önemli bir nokta da Osman Ağa'nın bölgedeki otoritesine binaen Mustafa Kemal'in özel izniyle Yüzbaşı Perring'e Türkiye'nin her yerinde karaya çıkma izni sağlayabileceğini iletmesidir. Bu söyleminden Osman Ağa'nın o günlerde diğer İtilaf kuvvetlerinden başka İngilizlere, Türklerin uğradığı zulmü gösterme isteğinde olduğu anlaşılmaktadır. Zira Yüzbaşının aktardığı cümleler Osman Ağa'nın kişiliğiyle uyumludur. Örneğin, kendisini her zaman iyi karşılayacağını ancak başka birisi karaya çıkmaya çalışırsa vuracağını söylemiştir. Kısacası Osman Ağa'nın (Mustafa Kemal'in emriyle) ince bir siyasetle Türkiye'de yaşananları Britanya ve o dönemde Avrupa'yı etkileyen basınlarını Türkler lehine çevirmek için atılımda bulunduğu söylenebilir.

Ayrıca Yüzbaşı Perring'in raporunda bahsettiğine göre Osman Ağa İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri'ne bir mektup da göndermiştir. Mektubun ayrıntılarına bakıldığında Osman Ağa'nın cesaretinin sınırının olmadığını görülecektir.

Bu mektubun aslı İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Robeck'in, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği 28 Temmuz 1920 tarihli raporunun arasında bulunmamaktadır. Yüksek Komiser, Osman Ağa'nın mektubunun aslını göndermek yerine onun yazdıklarını üst yazısıyla özetlemiştir. Yüksek Komiserin aktarımına göre, Osman Ağa soylu değil halktan biridir, bu mektubu, milliyetçi otoriteye bağlı Giresun Belediye Başkanı olarak imzalamıştır. Üstelik mektubun adresi majestelerinin hükümeti bile değildir. Mektup çok kararlı bir dilde yazılmıştır ve Osman Ağa, mektubu "*Giresun halkının bir ifadesi*" olarak tanımlamıştır. Osman Ağa mektupta, kadınlar ve çocuklar da dâhil olmak

³⁵ FO, 371/5054, 130-131.

üzere, ölmek pahasına bile olsa barış antlaşmasını (Sevr Barış Antlaşması) imzalamayı reddettiklerini yazmıştır. Ayrıca Osman Ağa, Müttefiklerin kendilerinden çaldıkları malzemeleri (ateşkes antlaşması gereği toplanan askeri mühimmat) dişleri ve turnaklarıyla temin ettiklerini, İngiltere'nin Türkleri yok etme politikasına karşı olan bu dargınlığın sadece Anadolu'da olmadığını, sürekli iletişim halinde oldukları tüm İslam Dünyası'nda da olduğunu vurgulamıştır. Dahası Osman Ağa, İzmir'den Bursa'ya kadar işgal altındaki bölgelerde uygulanan barbarlıklardan dolayı Rumlara ve Ermenilere karşı misilleme yapmadıklarını yazarak, İngiltere'nin kendilerine böyle bir yola başvurmak zorunda kalmamalarını sağlamasını, umduklarını ifade etmiştir. Ayrıca, İngiltere'nin 600 yıllık İslam Hükümeti'ni öldürme çabalarından rahatsızlık duyduğunu ve Ermenilere ve benzeri görece önemsiz halklara verilen yönetim hakkının, cesetleri dirilttiğini yazmıştır. Mektubun sonunda ise Britanya'nın yıkım politikası devam ederse, dünyaya kana bulayacaklarının sözünü vermiştir.³⁶ Bu mektubun Yüksek Komiser Robeck'i çok kızdırmış olduğu Osman Ağa için kullandığı ifadelerinden anlaşılmaktadır. Amiral Robeck Osman Ağa'yı bilgisiz ve zalim bir fanatik olarak tanımlamış ve kendisine Giresun bölgesinde küçük bir despotluk kurduğunu yazmıştır. Milli Müfreze kahramanı Osman Ağa'nın İngiltere'yi bire bir muhatap alarak yazdığı bu mektubunda kullandığı ifadelerden ise Türklerin haklı sesini duyurmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Yüzbaşı Perring'in bu ziyaretinin İngilizlerin Giresun'a olan son ziyareti olduğu anlaşılmaktadır. Bundan sonra gemilerle kıyılara gelseler de karaya çıkamayan İngilizlerin yokluğu en çok yerli Rumların planlarını alt üst etmiştir. Öyle ki, sürekli Yüksek Komiserliğe şikâyet mektupları göndererek müttefik gemilerini Karadeniz kıyılarında görmek istediklerini iletmışlerdir. Bu isteğin dillendirildiği bir belge de, İngiliz Yüksek Komiserliği'nin Rum ve Ermeni temsilcileri bölümü ile Ermeni ve Yunan patrikhanesi temsilcileri arasındaki 14 Temmuz 1920 tarihli 42. toplantı tutanaklarının kopyasıdır. Bu toplantıda konuşulanların yazıldığı tutanak 21 Temmuz 1920'de Yüksek Komiser Amiral Robeck'ten, Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a gönderilmiştir. Bu toplantıda Yüksek Komiserlik temsilcilerinden Albay Graves, Mr. Helm, Teğmen Tucker (R.N.V.R) ve Yunan Yüksek Komiserliği'ni temsilen Mr. Pallis, Rum Patrikhanesi'ni temsilen Dr. Theotokas, Ermeni Patrikliği'ni temsilen Dr. Tavitian bulunmaktaydı. Toplantı boyunca Türkiye'nin çeşitli yerlerinden Hristiyan Osmanlı vatandaşlarının gönderdiği şikâyetler okunmuştur.

Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen bu raporun "Kamu Güvenliği" isimli bölümünde Giresun'da bulunan Osman Ağa'dan bahsedilmiştir. Temmuzun 19'unda Giresun'dan gelen raporlara göre; Belediye Başkanı Osman Ağa'nın, Karaali ve Kouruk (Çamoluk olabilir) köylerinden 15 Hristiyan'ı öldürdüğü iddia edilmektedir. Sebep olarak ise Panayoti isimli bir Rum'un bir Müslüman kadına tecavüz etmesi gösterilmiştir. Rumların iddialarına göre Panayoti ismine sahip 50 kişi tutuklanıp dövülmüş, 2 tanesi ise işkenceden ölmüştür. Ayrıca raporda, Osman Ağa'nın çok sayıda adamı olduğu, San Remo Konferan-

³⁶ FO, 371/5054, 125-127. (Belgenin aslı metnin sonunda verilmiştir.)

sı'ndan (18-26 Nisan 1920) sonra tüm Hristiyanları tehdit etmeye başladığı belirtilmiştir. İlaveten Trabzon yakınlarındaki Türk çetelerinin Hristiyan köylerini yağmaladıkları ve yerlileri soydukları bildirilerek, bölgedeki Hristiyan halkın Karadeniz'e İngiliz gemilerinin gelmesini istedikleri iletilmiştir. Onların bu isteklerine karşılık Yüksek Komiserlikten Albay Graves, Marmara'daki operasyonlardan dolayı savaş gemilerinin meşgul olduğunu ancak bu isteğin Yüksek Komiserle iletebileceğini söylemiştir.³⁷

İngiliz Yüksek Komiserliği'nin Rum ve Ermeni temsilcileri bölümü ile Rum ve Ermeni temsilcileri arasında 28 Temmuz 1920'de yapılan 43. toplantının raporunda ise yine Marmara, Kilikya ve Karadeniz'den gelen şikâyetlere yer verilmiştir. Aktarılanlara göre, Giresun'da Osman Ağa "Filio" isimli küçük tekneyi kaptanı, kaptanın eşi ve mürettebatıyla beraber ele geçirmiştir. Toplantı sırasında, Ermeni Patrikliği temsilcisi Dr. Tavitian'ın okuduğu, Trabzon'dan 7 Temmuz 1920'de gelen rapora göre, Osman Ağa 5 Temmuz'da 20 adamıyla kasabaya gelerek, tuz satıcısı ve reji idaresi müdürünü tutuklayıp hapsedmiştir. Yine aktardıklarına göre, Rumların oradan göçleri engellemektedir, bölgedeki Hristiyanlar casuslar ve gizli ajanlar her yerde olduğu için katliam ve sürgün korkusu yaşamaktadırlar. Ayrıca gelen raporda, büyük bir olay olmasının engellenmesi için tek çarenin müttefik savaş gemilerinin Trabzon'a gelmesi olduğu ileri sürülmüştür. Yukarıdaki toplantı tutanaklarını Dışişleri Bakanlığı'na ileten Yüksek Komiser kendi üst yazısında, Patrikhane'den alınan haberlerin fazlasıyla abartılı olabileceğini ve bu sebeple de doğru bilgiye her zaman ulaşamayacağı notunu düşmüştür.³⁸ Onun bu yorumundan Patrikhane'nin ve Rumların yazdıkları şikâyet mektuplarında abartılı ifadeler kullandıklarını anlamış olduğu görülmektedir. Kuşkusuz bu yorumu sadece bu örneklerden kaynaklı değildir. Zira o dönemde Anadolu'da ilerleyen Yunan ordusu Türk halkına karşı katliamlar yapmasına rağmen Rum ve Ermenilerinin katledildiği şeklinde propagandalar yapılmaktaydı. Anlaşılan İngiliz yetkilileri de bu durumun farkına varmışlardı. Ancak yine de Osmanlı Hristiyanlarının tüm şikâyetlerini İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na iletmışlerdir.

Bunlardan bir tanesi de Yüksek Komiserin yine Dışişleri Bakanlığı'na 1 Eylül 1920 tarihinde gönderdiği Yüksek Komiserliği'nin Rum ve Ermeni bölümü temsilcileri ile Rum ve Ermeni temsilcileri arasında yapılan 45. toplantı tutanaklarıdır. Toplantıda Rum Patrikhanesi temsilcisi Dr. Theotokas, Giresun'dan 4 gün önce gelen raporları okumuştur. Buna göre, Giresun Belediye Başkanı Osman Ağa, Zonguldak'ı işgal için İngiliz donanma güçlerinin geldiğini haber alınca, Türk yerlilere acilen Giresun'dan ayrılmalarını emretmiştir. Sonra Rum okulundaki bir Hristiyan'ı tutuklayıp hapsedmiştir. Rapora göre, Osman Ağa Hristiyanlara ait diğer iki binayı da yok etme amacındadır. Osman Ağa'nın arkadaşları tarafından Hristiyan evleri yağmalanmış ve bir kadına tecavüz edildiği iddia edilmiştir. Gelen raporlara göre kasabada terör sürmektedir. Her akşam beş, altı Hristiyan, Rum okulundan alınarak öldürülmekte-

³⁷ FO, 371/5214, 31-37.

³⁸ FO, 371/5214, 38-43.

dir. Sonunda Hristiyanlar hürriyetlerini para ödeyerek (bedel olarak 300.000 LTq) sağlamışlardır. Ayrıca Dr. Theotokas 25 Ağustos tarihli ve Giresun'dan gelmiş olan bir mektubu daha toplantıda okumuştur. Bu mektubu Giresun'dan bir Türk İstanbul'daki arkadaşına yazmıştır. Buna göre; kasabada ticari faaliyetler ve ekonomi bitmiştir. İlâveten Samsun'dan gelen rapora göre, Merzifon, Samsun ve Havza'daki Türkler silahlanmışlardır. Rumlar Giresun'dan sürülmüştür. Bir Rum gemisi Osman Ağa tarafından sarılmış ve mürettebatı öldürülmüştür. Yine 8 Ağustos'ta Giresun'dan gelen haberlere göre 2 Rum Giresun'da kaybolmuştur. Osman Ağa'nın kurbanları öldürülüp Karadeniz'e atılmaktadır. Ayrıca Osman Ağa'nın her bir okka ekmeğin yarısını vergi olarak aldığı, Hristiyanlara ait fındık ağaçlarını ise takipçileri arasında bölüştürmekte olduğu ileri sürülmüştür. Görüldüğü gibi Karadeniz'de müttefik desteğinden yoksun kalan yerli Rumlar çareyi İngiliz Yüksek Komiserliği'ne sıkça şikâyet mektubu yazmakta bulmuşlardır.³⁹ Bu toplantılardaki iddiaların kasıtlı olarak patrikhane temsilcileri tarafından abartılarak yazıldığını söylemek mümkündür. Zira daha önce de bahsedildiği gibi Osmanlı Hristiyanlarının her söylediklerini dikkate alan İngiliz Yüksek Komiseri de gelen bu haberlerin fazlaca abartıldığını iletmiştir.

Bölgedeki Rumlar veya Patrikhane temsilcileri bahsi geçen iddialarında abartılı ifadeler kullansalar da, bu şikâyetleriyle seslerini duyurmayı Mondros Ateşkesi'nden beri başarmışlardı. Paris Barış Konferansı'nda da görüldüğü gibi bunda Yunanistan'ın ve Avrupa'da yaşayan Rumların payı büyüktü. Öyle ki o günlerde Karadeniz'deki Rumların korunma talepleri için bir çağrı da Atina'dan yapılmıştır. 9 Ağustos 1920'de Atina'daki Pontus Rumları temsilcisi, Atina'daki Britanya elçiliğinden Lord Granville'ye Karadeniz Bölgesi'ndeki Rumların sürgün edildiğinden bahsetmiştir. Ayrıca kötü ünlenmiş soyguncu olarak niteledikleri Osman Ağa'nın bir Kemalist olduğunu ve Giresun'da şiddet yönetimi uyguladığını ileri sürmüşlerdir. Atina'daki temsilci Karadeniz Bölgesi'ndeki kayıp ve ölü olarak iddia ettikleri kişilerin isimlerini, yaşlarını saymış, Mustafa Kemal'in tehditlerinin günden güne arttığını ve Pontus yerlilerinin onlara karşı Britanya Hükümeti'nden korunma talep ettiklerini aktarmıştır. Daha sonra Lord Granville de bu dilekçeyi Dışişleri Bakanlığı'na Lord Curzon'a göndermiştir.⁴⁰

Karadeniz kıyılarına çıkamayan İngilizlerin ise, Rumların mektuplarından başka, bölgeden haber alabilmek için farklı yollar da denedikleri görülmektedir. Bunlardan bir tanesi de Osmanlı Bankası'nın (Imperial Ottoman Bank) Trabzon'daki şubesinden gelen rapordur. 3 Eylül 1920'de Yüksek Komiser Amiral Robeck, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği "*Trabzon Bölgesinde Durum*" başlıklı raporunun kaynağının bu banka olduğunu belirtmiştir. Bu raporda Osman Ağa ile ilgili bilgilerin de yer aldığı görülmektedir.

Bankanın Trabzon'daki şubesinin 28 Temmuz tarihli mektubu aşağıdaki gibidir:

³⁹ FO, 371/5214, 53-58.

⁴⁰ FO, 371/5055, 88-93.

“Son mektubumuzu takiben politik durumda gelişme yoktur. Barış anlaşmasının ilan edileceği duyurusu, milliyetçi istekleri ımlaştırmak yerine, yeni bir güç katmış gibi görünüyor. Daha önce rapor ettiğimiz gibi, sivil bir hükümet oluşturulmadığı için, yetki askeri otoritelerdedir. Bunlar da sürekli yeni birlikler oluşturuyor ve ayrıca halkın tamamının desteğine sahipler. Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti (National Defence Committee) tehlikeyi bir oyun oynadığını biliyor. Ancak genel hareket üzerinde herhangi bir etkisi olup olamayacağı şüphelidir. Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti (National Defence Committee) her bölgede, güvenliği sağlamak ve artan çeteciliği bastırmak için konsüller oluşturdu. Devam eden huzursuzluğun müttefikleri bölemeyeceği biliniyor. Ancak Fransız Yüksek Komiseri şimdiden kendisini büyük bir zorluğun içinde buldu. Komite Giresun’daki olaylardan oldukça endişe duymaya başladı. Sayısız faaliyeti olan Osman Ağa’yı bastırmanın bir anlamı olmadığı düşünülüyor. Anladığımız kadarıyla gazada düzeni sağlamak için, Giresun’a Osman Ağa’yı getirmesi için bir komisyon gönderilecek. Görevin başarı şansı şüpheli. Aslında Cemiyet (National Defence Committee) Osman Ağa’nın milliyetçilere karşı faaliyete geçmesinden korkuyor. Giresun’daki durum çok kritik, her gün cinayetler oluyor, ticaret Osman Ağa’ya bağlı durumda, karaya gemilerin çıkmasına izin verilmiyor. Şu anda sessiz durumda olan Ordu da Giresun örneğini takip edebilir. Boykotlar başladı. Trabzon’da durumlar nispeten sakin, Laz saldırganlar zorlu durumlara yol açarak çetecilik yapıyorlar, diğer taraftan hapishanedeki mahkûmlar milliyetçi çetelere katılması için salındılar. Vilayetin ekonomik durumu kritik...”⁴¹

İstanbul’daki Osmanlı Bankası, Trabzon şubesinden gelen 28 Temmuz 1920 tarihli bu raporu, 24 Ağustos 1920’de İngiliz Yüksek Komiserliği’ne ilemiştir. Raporunda Trabzon’daki duruma ilaveten özellikle Osman Ağa’yla ilgili endişelere yer verilmiş ve onun Ordu şehrine de örnek olabileceği vurgulanmıştır. Dikkati çeken bir nokta da, Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti’nin Osman Ağa’yla ters düşmemek istediği şeklindeki aktarımdır. Ancak bu raporun aksine Osman Ağa, 12 Temmuz 1920 günü Giresun’a gelen Yüzbaşı Perring’in raporunda da yazdığı gibi, kendisini şehre kabul etmiş ve ilgili bölümde de görüldüğü üzere Yüzbaşının durumu yerinde görmesine olanak tanımış ve Perring’e ülkenin her yerinde Müslümanların katledildiğini bildirmiştir.⁴² Ancak buna rağmen, Karadeniz’de Pontus ve Ermeni Devleti planları umutsuzluğa düşen Hristiyan unsurlar, İngilizlerden korunma ve işgal talep etmekteydi.

Osmanlı Hristiyanlarının bu isteklerinin dillendirildiği bir belge de, 3 Eylül 1920’de Yüksek Komiser Amiral Robeck’ten, İngiltere Dışişleri Bakanı Curzon’a gönderilmiştir. Amiral Robeck, bahsi geçen raporunda Samsun’dan Trabzon’a kadar olan kıyılardaki Hristiyanların, Milliyetçilere karşı korunma talebinde buldukları iletmıştır. Ayrıca bu konuda Yunan Yüksek Komiseri de çok defa, bölgeye savaş gemileri gönderilmesi için başvuruda bulun-

⁴¹ FO, 371/5055, 234-239.

⁴² FO, 371/5054, 128-131.

rak gemilerin Karadeniz kıyılarına gitmesinin Hristiyanlara, Türklere karşı cesaret vereceğini söylemiştir. Yüksek Komiser Robeck'in aktarımına göre, Trabzon Rum Ortodox Metropoliti, Pontus Komitesi Başkanı M. Joannides ve Yunan Ordusu'ndan Albay Katheriotis⁴³ bir öneride bulunmuştur. Bu öneri Britanya Hükümeti'nin kontrolü altında Kafkasya Hristiyan Konfederasyonu oluşturulmasıdır. Buna göre Gürcistan ve Ermenistan'la beraber bu konfederasyonda Pontus Cumhuriyeti de olmalıydı. "Bölgedeki Rumların şu anda itiraz ettikleri şey sadece Helen etkisinde bir Pontus Cumhuriyeti kurulmasıdır." diyen Yüksek Komiser, "bu beyefendilere göre Pontus yerlilerinin oluşturduğu ordu şu anda 3000-4000 kişi civarındadır" demiştir. Ayrıca bunların bölgede özel birliklere dönüştürülebileceğini ve Yunan Hükümeti'nin de onlara 5 veya 6 taburluk destek verebileceğini iletmıştır.⁴⁴

Amiral Robeck'in raporundan Pontus çetelerinin o dönemde oluşturdukları ordunun sayısına dair bilgi almak mümkündür. Üstelik kendisine bilgileri ileten Albay, bizzat Venizelos tarafından bu çeteleri eğitmesi için görevlendirmiştir. Bunlar Trabzon vilayetinde bu imkânı bulamayınca Batum'da bir teşkilat oluşturmuşlardı. Belgeden anlaşıldığı üzere Rumların bölgede Ermeni ve Gürcistan devletinin yanı sıra Pontus devleti kurulması için hala ısrar ettikleri ve yine Kafkasya'da bir konfederasyon önerdikleri anlaşılmaktadır. Bunu sağlamak için de Rum çetelerin asayişini ihlal için çok sayıda suç işlediği bilinmektedir.

Ancak tüm bu isteklere rağmen İngiliz Hükümeti'nin bir şey yapmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim 15 Eylül 1920'de Amiral Robeck, şifreli telgrafında, Karadeniz kıyılarında Britanya temsilcisinin olmadığı, aslında hiçbir Britanya subayına karaya çıkma izni verilmediği için Karadeniz'deki trafikle ilgili hiçbir somut olayın aktarılmadığını iletmıştır.⁴⁵ Amiral Robeck'in de raporunda bahsettiği gibi İngilizlerin ve İtilaf Devletleri'nin Karadeniz'e gönderdikleri yetkililerinin 1920 yılının sonuna doğru karaya çıkarılmadıkları görülmektedir. TBMM Hükümeti artık bölgedeki kontrolü sağlamıştı. Bu durumun farkına varan İngiliz Binbaşısı Kenworthy'nin Dışişleri Bakanlığı'na Trabzon'un kimin kontrolü altında olduğunu, Yunan veya müttefiklerin karaya çıkıp çıkmadıklarını sorduğu görülmüştür.⁴⁶ Sorusuna cevap olarak Mr. Harmsworth, Trabzon'un milliyetçilerin kontrolü altında olduğunu (bu durumun Sultanın bilgisi dışında olduğunu) ve ne Yunan ne de Müttefik gemilerinin karaya çıkamadığını iletmıştır. Bu durum 1 Kasım 1920'de W.S. Edmond tarafından Dışişleri Bakanlığı'na iletilmiştir.⁴⁷

Buna karşılık Trabzon'a veya Karadeniz'de herhangi bir yerde karaya çıkamayan Yunanlıların da çareyi yine İngiltere'ye müracaatta aradıkları görülmektedir. 3 Kasım 1920'de Yunan Başbakanı'ndan, İngiltere Dışişleri Bakan-

⁴³ Katheriotis, Venizelos tarafından Pontus çetelerini eğitmesi için görevlendirilen Yunan subayıdır. (Belgede geçen şekliyle "bunlar Pontus idealini benimseyen kişilerdir.")

⁴⁴ FO, 371/5055, 195-198.

⁴⁵ FO, 371/5055, 208.

⁴⁶ FO, 371/5057, 24-25.

⁴⁷ FO, 371/5057, 23.

lığı'na gönderilen telgrafta, Yunan Hükümeti, İtalyan vapurlarının Trabzon'a savaş malzemesi ve gönüllüleri taşıdığını duyurmuş ve Britanya Donanma otoritelerinin Mustafa Kemal'e gelen tüm takviye güçleri engellemesi için tüm transferleri izlemesini önermiştir.⁴⁸ Bundan sonra Yunanistan'ın ve bölgedeki Rumların dikkat çekebilme konusundaki faaliyetleri işe yaramış ve İngilizler durumu yerinde kontrol etmek için Karadeniz kıyılarına Aralık ayı ortasında bir sefer planlamıştır.⁴⁹

Karadeniz'de müttefik desteğinden mahrum kalan Rumlar ise çeteciliği etkin bir silah olarak kullanmışlardır. 1920 yılında özellikle Samsun, Amasya, Bafra, Çarşamba, Terme, Köprü, Lâdik civarındaki Rum çeteleri Müslümanları katletme, hırsızlık ve köy yakma gibi suçlarda başı çekmiştir.⁵⁰ Üstelik adeta ordu haline gelen Rum çetelere karşı Türk askeri otoritelerinin, batı cephesinin kritik durumundan dolayı ciddi önlemler alabilme olanağı olmamıştı. Özellikle Orta Karadeniz Bölgesi'nde Müslüman köylerine saldırarak toplu katliamlara girişmişlerdir.⁵¹ Sayıları 25.000 olan Pontus çetelerine karşılık Karadeniz Bölgesi'ndeki asayiş yerel askeri kuvvetlerle yeterli düzeyde sağlanamayınca bu görev, TBMM Hükümeti'nin onayı ile 9 Aralık 1920 tarihinde karargâhı Amasya'da olan Merkez Ordusu'na verilmiştir.⁵²

Merkez Ordusu'nun kuruluşundan sonra da Karadeniz'den ve Giresun'dan İngilizlerin, eskiye göre az da olsa, haber aldıkları görülmektedir. Bu dönemde İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na Giresun ile ilgili gelen haberlerden birisinin kaynağı da Londra'daki Yunan Maslahatgüzarıydı. Yunan Maslahatgüzarının (Greek Charge D'affairs) İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na 11 Mayıs 1921'de gönderdiği yazıya göre, Osman Ağa tüm Karadeniz kıyılarında (İnebolu)'dan Hopa'ya kadar olan alanda) genel vali olmuştu. Onun iddiasına göre, Osman Ağa'nın bu göreve gelmesinden sonra Kemalistler Hristiyan halka zulmetmekteydi. Bu haberin kaynağı ise Anadolu'daki Yunan Ordusu'nun Genelkurmay Başkanı'ydı. Genelkurmay'ın Yunan Hükümeti'ne gönderdiği söz konusu yazıda Osman Ağa'nın Ekim 1920'de Ankara'ya Mustafa Kemal'i ziyarete gittiği ve sahip olduğu tüm zenginliklerin yağmadan geldiği, Hristiyanların en fazla eziyet gördükleri yerin ise Giresun olduğu iddia edilmişti. Ayrıca bu yazıda 22 kişilik bir liste sunularak, bu liste için "*Kemalistler tarafından öldürülenlerin listesidir*" notu düşülmüştür.⁵³

Yunan maslahatgüzarının raporun da yazdıklarına bakıldığında, gerçek olmayan ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Bahsi geçen dönemde Osman Ağa, Karadeniz kıyıları genel valisi değildir. Rapordaki tek gerçek, Osman Ağa'nın o günlerde Ankara'ya gitmiş ve Mustafa Kemal'le görüşmüş olmasıdır.

⁴⁸ FO, 371/5057, 51-54.

⁴⁹ ADM, 137/1769, 378-379.

⁵⁰ Yılmaz Kurt (Yayına Haz.), *Pontus Meselesi*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 1995, s. 213, 245, 259, 261, 267, 285, 294.

⁵¹ Rum çetelerinin saldırılarının ayrıntıları için bkz. Kurt, *a.g.e.*

⁵² Mustafa Balcıoğlu, *İki İsyân (Koçgiri, Pontus) Bir Paşa (Nurettin Paşa)*, Babil Yayıncılık, Ankara 2003, s. 8.

⁵³ FO, 371/5056, 64-65.

Bu görüşmede Osman Ağa, Mustafa Kemal'in takdirini kazanmış ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaset-i Celile Muhafız Bölüğü'nün ilk mangası Osman Ağa'nın yanındaki Giresunlu gençlerden oluşmuştur.⁵⁴ Bundan sonra Osman Ağa Giresun'a dönmüştür. Ayrıca Topal Osman Ankara'dayken Fevzi Paşa'ya Giresun'da gönüllü alay kurulması için talepte bulunmuştur. Fevzi Paşa ise Giresun'da mıntika kumandanı olan Kafkas Cephesi'nden tanıdığı Binbaşı Hüseyin Avni Alparşlan'ın emrinde bir alay kurulmasını şart koşunca Osman Ağa, zaten birlikte çalıştıklarını söylemiştir. Giresun, Tirebolu, Rize ve Ordu'dan toplanan gençlerle Giresun Gönüllü Taburu böylece kurulmuştur. Giresun Gönüllü Alayı diğer adıyla 47. Alayı, Eylül 1920'de cepheye gitmek için Trabzon'a gelmiştir. Osman Ağa 1921 yılı başlarında Ankara'dan aldığı emir üzerine Hüseyin Avni Bey'in başında bulunduğu Giresun Nizâmiye Alayı'nın (42. Alay) kurulmasıyla da uğraşmıştır. Bundan sonra Giresun'un 42. ve 47. alayları Milli Mücadele içindeki yerini almıştır.⁵⁵

1921 yılında Osman Ağa'nın isminin geçtiği bir başka belge ise 17 Mayıs 1921'de İngiltere Donanma Bakanlığı'ndan, Dışişleri Bakanlığı'na giden "*Türkiye'de Durum*" başlıklı rapordur. 11 Şubat 1921'deki raporun Karadeniz ile ilgili bölümünde Peter the Great/Peter Veliki isimli geminin Vona'da (Perşembe) korsanlar tarafından sarıldığı, Giresun'a götürüldüğü ve orada Osman Ağa tarafından teslim alındığı bildirmiştir. Geminin sahibi Mr. Caruana, gemisinin Majestelerinin gemilerinden biri tarafından kurtarılmasını önermiş, ancak Donanma Bakanlığı yetkilileri donanmaya ait gemilerden birinin bu işe karıştırılması konusunda istekli olmadıklarını iletmiştir. Daha sonra Donanma Bakanı, Dışişleri Bakanlığı'na kaçırılan gemi ve mürettebatının, İngiliz Hükümeti ve Ankara Hükümeti arasında o dönemde devam eden esir değişimi görüşmelerine dâhil edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca raporda aktarıldığı üzere, Donanma Bakanlığı'na bağlı subaylar, Yüksek Komiseri, Osman Ağa'nın muhtemelen hiç kimseden emir almayacağı konusunda bilgilendirmiştir.⁵⁶ Bahsi geçen olay şu şekilde gerçekleşmişti. 28 Şubat 1921 günü yüz tonluk İngiliz bandıralı motor hava muhalefeti yüzünden Vona limanına sığınmıştır. Bu sıralar nakliye araçlarına ihtiyaç duyan Osman Ağa, Ordu mutasarrıfı ile konuşarak bu motora el koymuştur.⁵⁷

Ayrıca geminin kaptanı Mr. Caruana, olaydan önce uğradığı yerlerle ilgili bilgi aktarmıştır. Kaptan Kavak'a varana kadar Vona, Ordu, Giresun, Ünye, Samsun ve Kefken gibi yerlerde seyahat ettiğini, çeşitli maceralara tanık olduğu ve gönüllü bir şekilde bilgi topladığını iletmiştir. Raporunun Giresun bölümünde Osman Ağa'nın limitsiz bir güce sahip olduğunu, şehri terörle yönettiğini ancak aynı zamanda insanların ona hayran olduğunu iletmiştir. Ayrıca Osman Ağa'nın hayatının sürekli tehdit altında olduğunu ekledikten sonra Ünye ve Samsun'da Türk subaylarının Osman Ağa'dan etkilenmediklerini, bu

⁵⁴ Beyoğlu, *a.g.e.*, s. 178.

⁵⁵ *A.e.*, s. 207.

⁵⁶ *FO*, 371/6498, 52.; *ADM*, 137/1770, 126.

⁵⁷ Beyoğlu, *a.g.e.*, s. 203.

sebeple bu yerlerde İngilizlere karşı daha az tepki olduğunu belirtmiştir. Caruana isimli kaptanın bu raporu Deniz Binbaşısı G.C. MUIRHEAD-GOULD tarafından imzalanmış ve Donanma Bakanlığı'na gönderilmiştir. Ancak aktarılan rapora güvenilmez notu da düşülmüştür.⁵⁸

Bu dönemde Karadeniz ile ilgili gelen yukarıdaki ve benzer haberlerden dolayı (Rumların şikâyetlerinin yer aldığı telgraflarda da görüldüğü gibi) Kraliyet Donanması gemilerinden “H.M.S. Sepoy” isimli gemi, İstanbul'dan başlayarak Rize'ye kadar olan Karadeniz kıyılarında teftişe çıkmıştır. Bu ziyaretlerle Hristiyanlara moral vermeyi ve Türk halkını korkutmayı hedeflemişlerdir. H.M.S. “Sportive” isimli gemiye komuta eden Kraliyet Donanması subaylarından Komutan C.H. KNOX Little bu gezisine 27 Temmuz günü İstanbul'dan çıkarak başlamış ve İnebolu, Sinop, Samsun, Vona, Giresun, Trabzon, Rize gibi yerleri 3 Ağustos 1921'e kadar ziyaret etmiştir.⁵⁹

C.H. KNOX Little isimli Kraliyet Donanma Komutanı “Efendim, bilginiz dâhilinde Binbaşısı Miller ve 2 tercüman tarafından gemiye bindirildim ve H.M.S Sepoy'la Büyükdere'den 27 Temmuz'da Karadeniz'e seyahat ettim” diyerek İnebolu, Sinop, Samsun ziyaretlerinden bahsetmiştir. Komutan Karadeniz'in batısından başlayarak sırasıyla bahsettiği tüm limanlarda karaya çıkmak istemiş ancak kendisine izin verilmemiştir. Böyle olunca Samsun'da iken karşılaştığı, Amerikan destroyeri “Williamson'un” kaptanından ve Samsun'a tütün almak için gelen S.S. REMO isimli İtalyan gemisinden aldığı bilgileri aktarmıştır.⁶⁰

Amerikan ve İtalyan destroyerlerinden Trabzon ve doğusuyla ilgili bilgi alan İngiliz komutan Samsun'da karaya çıkma izni alamayınca 30 Temmuz günü “Sepoy” isimli gemi ile Giresun'a yola çıkmıştır. İngiliz komutan limanlardan karaya çıkamayacağını bilse de şansını deneyerek durum raporu için Trabzon'a gitmiş ve yoldaki gelişmeleri kendi gözleriyle görmek istemiştir. Gece için Vona'da demirlediğini ilettikten sonra Vona (Perşembe), ardından Giresun ve Trabzon limanlarındaki tecrübelerini aktarmıştır.⁶¹ İngiliz komutanın verdiği raporların tercümesi aşağıdaki gibidir:

“Vona (Perşembe)

Saat 19:45'te demirledik. Kıyıya tercüman ve kâhyâ gönderdim. Burada hiçbir şey olmadı. Her yer başışıl duruyordu. Ancak karaya çıkmamıza izin verilmedi. Kâhyaya çok düşük fiyata, limana getirilmiş olan bazı malzemeler verildi. 3 tavuk ve 4 düzüne yumurta 3 lira. 03:45'te Giresun'a ilerledik.”⁶²

Giresun

“08:00'da Giresun'a vardık ve demirledik. Alışılmış mesajları mutasarrıfâ iletmesi için sahile bir tercüman gönderdim. Ve benzer küstah cevaplar dışında hiçbir yazılı mesaj gelmedi. Bu sebeple Trabzon'a ilerledim. Giresun oldukça sessizdi, sanki ölümler şehri gibiydi. Sahilde hiçbir gemi veya

⁵⁸ FO, 371/6498, 136.

⁵⁹ FO, 371/6498, 159-161.

⁶⁰ FO, 371/6498, 162-164.

⁶¹ FO, 371/6498, 164.

⁶² FO, 371/6498, 164.

faaliyet yoktu. Sahilde kalabalığın arasında birkaç Rus görüldü. Ve onlar bizim tarafımızdan görülmemek için endişeliydiler. Ayrıca tepesinde yeni bir şapka ve hâki renk üniforma giyen Kemalist askerler vardı. Bu yerin ünlü çete lideri Osman Ağa'nın merkezi olduğu rapor edildi...⁶³

Giresun'dan sonra Trabzon ve Rize'yi de ziyaret etmek isteyen İngiliz Komutanı Knox, karaya çıkamamasına rağmen gemiden bakarak Giresun ile ilgili durumları raporladığı anlaşılmaktadır. Şehirlere çıkma imkânını uzun süredir bulamayan İngilizlerin hala gayrimüslimler ya da çete olarak adlandırdıkları Osman Ağa gibi kişiler hakkında bilgi aktarımında buldukları görülmektedir.

İngiliz Kraliyet Donanması gemilerinin Karadeniz'den haber alabilmek için yaptıkları gezilerine bir örnek de Eylül ayında görülmüştür. 27 Eylül 1921'de İngiltere Donanma Bakanlığı'ndan Dışişleri Bakanlığı'na giden telgrafın başlığı "Karadeniz Kıyılarındaki Durum"dur. Başkomutan J.M. de Robeck tarafından 2 Eylül 1921'de Iron Duke isimli İstanbul'daki gemiden, İngiliz Yüksek Komiserliği'ne gönderilmiştir. İngiliz gemilerinden (H.M.S.) Montrose ve Trinidad Anadolu kıyılarını seyahati sırasında bu rapor oluşturulmuştur. Bu gemilere Akdeniz Başkomutanlığı tarafından bu görev verilmiştir. Dolayısıyla raporlar öncelikle bu mevkie gönderilmiştir. Ardından Yüksek Komiserliğe gitmiştir. Görevin sorumlusu Komutan L.E. Crabbe öncelikle İstanbul Büyükdere'den yola çıkmış ve Trabzon'a gitmiştir. Ancak Trabzon, Rize ve Tirebolu, Giresun gibi yerlerde karaya çıkmasına izin verilmemiştir.⁶⁴ Ancak yine de her gittiği yerde şehrin kaymakamına yazdıkları mektuplarla karaya çıkma isteklerini iletmışlerdir. Görevi beraber yürüten bu iki gemiden biri olan Trinidad Tirebolu'dan sonra 27 Ağustos 1921'de Giresun'a varmıştır. Raporunun ilgili bölümü aşağıdaki gibidir:

"...27 Ağustos, 08:45'de Giresun'a vardım. Teğmen Harrison'u, Montrose gemisi komutanının şehrin kumandanı görmek istediğinin yazıldığı mektupla gönderdim. Kasabanın batı kısmındaki iskeleye benim gemim kabul edildi. Teğmen Harrison Ankara'nun izni olmadıkça hiç kimsenin komutanla görüşemeyeceği ve hiç kimsenin sahile inemeyeceği konusunda bilgilendirilmişti. Ancak benim mektubum komutan tarafından alındı ve sonra bir cevap geldi. Fransız bayraklı ancak Türk kaptanı ve mürettebatı olan SS. Progress isimli küçük vapuru Giresun'da ziyaret ettim. İkinci kaptanı (aynı zamanda kaptanın oğlu) gördüm. Boşalttığı yükünün Türk kamu borçları için tuz olduğunu söyledi. Muhtemelen Trabzon'da yükledi. İstanbul'dan birkaç yolcusu vardı. Onun bildiği kadarıyla Giresun'dan Hristiyan nüfus taşınmamış. Ayrıca Bolşevikler Giresun'da yokmuş. Yine onun bildiği kadarıyla bu kıyılara mayın döşenmemiş...

Royal Navy Teğmen Yorke.⁶⁵

⁶³ FO, 371/6498, 164.

⁶⁴ FO, 371/6498, 168-169.

⁶⁵ FO, 371/6498, 177-178.

Komutanın gönderdiği mektup ve gelen cevap ise aşağıdaki gibidir:

“Giresun Valisine (H.M.S. Trinidad Komutanı)

*Britanya destroyeri Montrose'nin Komutanı bugün muhtemelen öğlen va-
rır varmaz Vali'yi ziyaret etmek istiyor.*

Eğer sizin içinde uygunsuz HMS. Montrose'de sizi kabul edecek.

(Teğmen H.J. Yorke, Giresun'daki Trinidad Gemisi Komutanı)⁶⁶

HMS TRINIDAD 27.08.1921

Ekselansları Trinidad Destroyeri Komutanı

*1) Bana gönderdiğiniz mektubun dili Yunanca, yani uluslararası dil olan
Fransızca ya da Türkçe değil bu sebeple onu size iade ediyorum.*

*2) Şunu kesin olarak bildirmek isterim ki buranın komutanının sizin önerile-
rinizi tartışmak veya karaya çıkmanıza izin vermek gibi bir yetkisi yoktur.*

*3) Ne olursa olsun bir cevap almak istiyorsanız Ankara Hükümeti'ne baş-
vurmalısınız.*

Hamdi (Giresun Komutanı)⁶⁷

Gelen bu katı yanıt karşısında Giresun'dan ayrılmak zorunda olan komutan gitmeden orada gördüğü gemilerden edindikleri hakkında bilgi vermektedir. Bir Fransız gemisi “S.S. Progress”den edindiği bilgilere göre Hristiyanlar Giresun'dan sürülmemiştir. Bunu yazmasının sebebi daha evvel Rumların İngilizlere gönderdiği şikâyet mektuplarında yazıldığı gibi bir sürgün gerçekleşmemiş olmasıdır. Ayrıca burada Bolşeviklerin de olmadığını yazmıştır.⁶⁸ Ardından da bu gemiler Samsun, Sinop, İnebolu ve Zonguldak'a giderek bu süreçteki gelişmeleri aktarmıştır.⁶⁹

Raporlardan anlaşıldığı kadarıyla İngiliz gemilerinin karaya çıkarılmasına izin verilmemesine rağmen İtalyan, Fransız ve hatta Amerikan gemileri subaylarına izin verilmiş olmalıdır. Bunun sebebi, Türk ordusu karşısındaki Yunanistan'ın arkasındaki asıl gücün İngiltere olmasıdır. Yukarıdaki örnek olaylarda da bahsi geçtiği gibi Karadeniz kıyılarına gelen İngiliz subaylarına Türk yetkililer tarafından bu savaşın (Türk-Yunan) arkasındaki gücün İngiltere olduğu iletilmiştir. Ayrıca Türk yetkililer bu konuda Ankara Hükümeti'nden kati bir uyarı aldıklarını bildirmiştir. Ankara Hükümeti bu dönemde işgalci güçlere karşı farklı politikalar izlemiştir. Batı cephesindeki zaferlerin etkisiyle İtalyanlar ve Fransızlarla en nihayetinde barış sağlanmıştır. Ancak İngiltere Türklerin kesin zaferine kadar Yunanlılardan ümidini kesmemiş ve onlara destek vermeyi sürdürmüştür. Bu durumun farkında olan TBMM hükümeti ise İngilizlere karşı farklı bir tavır sergilemiştir. Ayrıca İngiliz raporlarının, Osman Ağa'yla ilgili bilgileri çoğunlukla yerli Rumlardan aldıkları görülmektedir. Bu raporların da işaret ettiği üzere, o dönem Giresun ve çevresinde çok sayıda Rum çetesi bulunmaktaydı. Osman Ağa gibi yerel bir yöneticinin orada olması

⁶⁶ FO, 371/6498, 179.

⁶⁷ FO, 371/6498, 180.

⁶⁸ FO, 371/6498, 171.

⁶⁹ FO, 371/6498, 171-173.

ise özellikle Pontus Rumlarının faaliyetlerini büyük oranda aksatmış ve bu da belgelerin işaret ettiği üzere Rumların şikâyetlerine neden olmuştur.

Osman Ağa'nın yer aldığı Giresun Alayları (42. ve 47. Alaylar) daha sonra, Pontus isyanına karşı TBMM tarafından kurulan Merkez Ordusu'na intikal ettirilmiştir. Koçgiri isyanının (Mart 1918 - Haziran 1921) bastırılmasında da 42. ve 47. Alaylar (Giresun Alayları) yer almıştır.⁷⁰ Sakarya Savaşı öncesi Samsun'da toplanan Giresun Alayları 14 Temmuz 1921'de Batı Cephesi'ne hareket etmiştir. Osman Ağa, 1921 yılının Ağustos ayında Merzifon'a gelerek 23-31 Temmuz tarihleri arasında şehri, Rum ve Ermeni çetelerden tamamen temizlemiştir. Bu alaylar Büyük Taarruz'dan sonra düşmanı Salihli'ye kadar kovalamıştır. Ardından Çanakkale'ye yürüme emri verilmiştir. Osman Ağa'nın 2 Nisan 1923'de öldürülmesinden sonra ise Milli Müdafaa Vekâleti Giresun Alaylarını lağvetmiştir.⁷¹

Son olarak İngiltere'de kamuoyu oluşturma da kullanılan *The Times* gazetesinin 18 Ekim 1921 tarihinde çıkan haberi Karadeniz'deki olayların özeti şeklindedir. Haberde patrikhanenin iddialarına göre, Yunanlıların Eskişehir'e ilerleyişleri sırasında bölgedeki Rumlara Osman Ağa tarafından çeşitli eziyetler yapılmaktaydı. Ancak gazetenin yorumuna göre tüm bu olanlardan hem Yunanistan ve hem de Pontus Rumları suçluydu. Çünkü 1919'da Pontus komiteleri Yunanistan tarafından cesaretlendirilmiş, İstanbul, Samsun ve diğer Karadeniz limanlarında bağımsız bir devlet kurmak için Yunanlıların ve diğer güçlerin yardımıyla oluşturulmuştur. Ancak hiç kimse bölgede %10'nu geçmeyen Rumlara devlet kurulmasına olumlu bakmayınca bu Rumlar başka yerlerde çeteler kurmuştu ve onların bu faaliyetlerine karşılık Türkler de çeteler kurarak (İngilizlerin tanımıyla çeteler ancak bunlar Kuva-yı Milliye milisleridir) cevap vermiştir. Bundan sonra ise Rumlar, bu çılgın fikirlerinden vazgeçmişlerdir. Gazetenin yorumuna göre bölge Rumları Yunanistan'da oy almak için "*megali idea*" fikrini savunan siyasilerin oyuncakları olmamalıydı. Ayrıca Yunanistan'ın Karadeniz kıyılarını bombalaması bölgedeki Rumların durumunu daha kötü bir hale getirmişti.⁷²

2. Topal Osman Korsan mıydı?

The Times gazetesinin 18 Ocak 1923 tarihli sayısında çıkan Hukuk raporlarından, Kral mahkemesi bölümündeki davaların görüldüğü yerde Topal Osman adına rastlamaktayız. İngiltere'de kamuoyu oluşturmada etkili olan *The Times* gazetesinde Topal Osman ile ilgili çıkan haberlerden⁷³ farklı olarak bu haber, Topal Osman'ın şahsiyeti ve faaliyetlerini inceleyerek bir davacının sigorta şirketinden kaybını almasına sebep olmuştur. Habere göre metin içeri-

⁷⁰ Balcıoğlu, *a.g.e.*, s. 103.

⁷¹ Beyoğlu, *a.g.e.*, s. 231, 279; "Murdered Turkish Deputy", *The Times*, 4 Nisan 1923, s. 9.

⁷² "Hangings in Asia Minor", *The Times*, 18 Ekim 1921, s. 9.

⁷³ *The Times* gazetesinde Osman Ağa ile ilgili çıkan haberler, İngiliz politikasıyla doğru orantılı olarak, onun çete olduğu ve Karadeniz Rumlarına sürgün vb. faaliyetleri olduğuna dairdir. Bunlardan başka Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey'in öldürülmesinde Topal Osman'ın şüpheli olduğuna, sonra da katili olduğuna dair de haberler çıkmıştır. "Turkish Raids", *The Times*, 26 Ağustos 1922, s. 7; "Turkish Deputy's Disappearance", *The Times*, 2 Nisan 1923, s. 7; "Turkish General Election", *The Times*, 3 Nisan 1923, s. 10; "Foreign", *The Times*, 4 Nisan 1923, s. 11.

sinde de bahsedilen, Filio isimli Yunan motoru, Haziran 1920'de İstanbul'dan Batum'a gitmek üzere yola çıktığı sırada kötü hava şartları sebebiyle Giresun'a sürüklenmiş ve burada Osman Ağa'nın adamları tarafından ele geçirilerek motora Türk bayrağı asılmıştır. Davacı kişinin avukatları, müvekkillerinin başına gelen bu olay sebebiyle, Banque Moustaca ve Carystinaka ve Yunanistan Merkez Bankası, motor birliği sigorta şirketinden denizcilik sigortası kapsamında tazminat talep etmektedir. Çünkü motorunu savaş şartları kapsamında sigortalatmıştır. Sigorta sözleşmesi, 30 Temmuz 1919'dan 29 Temmuz 1920'ye kadar devam etmekteydi. Sigorta, gemi veya motorların yakalanma, el koyma, tutuklanma, kısıtlama veya alıkoyma durumları ile düşmanlık veya savaş durumunda oluşan riskleri kapsamakta ancak korsanlığı kapsamamaktaydı.

Bu dava, Osman Ağa'nın Yunanistan'la Türkiye arasındaki savaş sebebiyle, Türk Hükümeti'nin bir yetkilisi olarak mı yoksa basit bir korsan olarak mı bu motoru ele geçirdiği üzerine görülmüştür.

Davacının (geminin sahibi) avukatı Mr. Wright, Osman Ağa'nın Kemalist otoritenin emri altında bazı yetkileri olduğu için, Filio isimli motoru onların temsilcisi olarak ele geçirdiğini söylemiştir. Mr. Wright, korsanların bir grup ırkı veya insanı hedef almayacağını, buna kanıt olarak da sonradan Filio isimli motorun bir İtalyan gemisi tarafından İstanbul'a getirildiğinde Osman Ağa'nın buna karışmadığını, dolayısıyla korsan eylemi olmadığı söylemiştir. Bu sözlerine kanıt olarak da İngiltere Dışişleri Bakanlığı'ndan 20 Ekim 1920'de sanık avukatına giden bilgilendirmeyi göstermiştir. Dışişleri Bakanlığı'nın verdiği bilgilere göre, Osman Ağa, barış antlaşmasına direnen Milliyetçi parti ile ilişkili olarak Giresun'da kendine despotluk kurmuş bir çetedir. Dışişleri Bakanlığı'nın 11 Ocak 1923'deki mektubuna göre ise, İstanbul'daki Yüksek Komiser, Osman Ağa'nın bölgede Kemalist hareketin ilk günlerinde kötü ünlenmiş olduğunu ve bölgede bağımsız bir çete yönetimi olduğunu iletilmiştir. Mr. Wright, tüm bunları göz önüne alarak bu eylemin, Türkiye ile Yunanistan arasındaki savaştan kaynaklandığını ve korsanlık faaliyeti olmadığını iletmıştır.

Sanıkların avukatı Mr. Mackinnon ise, olayın yaşandığı zamanda ne İstanbul'daki Türk Hükümeti'nin ne de Ankara'dakinin bölgeyi kontrol etmediğini ve bölgenin Osman Ağa kontrolündeki çetelerin adaletine kalmış bir yer olduğunu söylemiştir. Ona göre buradaki çeteler düşman veya yerli halk olmak üzere herkese karşı hırsızlık eyleminde bulunmaktaydılar. Ayrıca Osman Ağa bu olay yaşandığında tek başına bir çeteydi, Kemalistlere sonradan katılmıştı ve bu sebeple bu bir korsanlık eylemiydi. İddiasına kanıt olarak da 1919 ve 1920'de orada bulunan ajanlardan birinin bölgede Mustafa Kemal'in gücünün olmadığını dile getiren ifadesini sunmuştur. Bu ajana göre Ekim 1920'ye kadar Giresun, Laz çetelerinin lideri Osman Ağa tarafından yönetilmekteydi, Mustafa Kemal onları kontrol edemiyordu, hatta bu ajanın ifadesine göre Osman Ağa'ya kendisini bırakması için 60 Türk lirası ödemişti.

Yine sanık avukatlarından Mr. Somervell, bunları göz önüne alarak korsanlığı politik düşmanlıktan neyin ayırdığını vurgulamıştır. Ona göre motorun ele geçirilmesinin tek amacı yağmaydı, Osman Ağa'nın onu kullanma amacı yoktu.

Tarafların bu ifadelerinden sonra Yargıç Roche kararını açıklamıştır. Yargıca göre, bu olay oldukça ilginç ve karara varılması zor bir durumdu. Ancak tüm kanıtlar toplandığında bir karara vardığını açıklamıştır. Yargıç, geminin ele geçirilmesinin korsanlık faaliyeti olmadığını, Osman Ağa'nın çete olduğuna şüphe olmadığını ancak motoru ele geçirildiğinde siyasi bir otorite olduğunu, bölgeyi kontrol ettiğini açıklamıştır. Aynı zamanda Yunan ordusunun o dönemde Kemalist Türklere karşı operasyon yürüttüğünü dolayısıyla bunun bir ırk düşmanlığı olduğunu, Osman Ağa'nın Kemalist Türklerin yanında olduğu için bu davranışın tamamen askeri ve politik olduğunu açıklamıştır.⁷⁴

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti toprakları İtilaf Devletleri'nin işgaline uğramıştır. İtilaf Devletleri'nden İngiltere bu dönemde Samsun ve Merzifon'u işgal etmiş aynı zamanda da Karadeniz Bölgesi'ni de Bolşeviklere karşı denetim altında tutmaya çalışmıştır. İngiltere, bölgedeki Hristiyan azınlıkları koruma söyleminde olsa da gerçekte bölgedeki Rum ve Ermenileri kendi amaçları doğrultusunda desteklemiştir. Sınırları Trabzon'a uzanan Ermeni devletini kurmak isteyen İngiltere, Rumların itirazlarına rağmen kararından dönmemiş ve bölgede Rumlara ait bir devleti nüfuslarının az olmasını ileri sürerek kabul etmemiştir. Buna rağmen Karadeniz Bölgesi'ne gönderilen İngiliz kontrol subayları bölgedeki Rum çeteleri desteklemiş ve onların Müslümanlara yönelik her türlü faaliyetini birkaç örnek dışında görmezden gelmiştir.

İngiliz subayların tuttukları raporlarda Karadeniz Bölgesi'nde Rum çetelere karşı kendini korumak veya asayişini sağlamak için çalışan Topal Osman gibi Milli Müfrezeleri ise çete olarak değerlendirmiştir. Osman Ağa ile ilgili karşılaşılan İngiliz belgelerinde genellikle onun Giresun bölgesini yönettiği ve Rumlara eziyet ettiği bilgiler yer almaktadır. Kuşkusuz bu bilgilerin kaynağı amaçlarına ulaşmada Osman Ağa'yı engel olarak gören Rumlardır. Bu bilgiler doğrultusunda İngilizler ilk olarak Osman Ağa'yı tutuklayarak Giresun'dan uzaklaştırmayı düşünmüş bu kapsamda Britanya zırhlılarından birini bölgeye göndermişlerdir. Ancak bunun kolay olmayacağını anlamışlardır. TBMM'nin bölgede kontrolü sağlamasından sonra Giresun'a veya Karadeniz'deki diğer şehirlerde karaya çıkamayan İngiliz yetkililer, bölgeden haber almanın farklı yollarını bulmuşlardır. Osman Ağa bu sıralar kontrol subaylarından Perring'i, Giresun'a kabul etmiş ve şehrin askeri ve mülki idarecileriyle görüştürek gerçekte Türk halkının uğradığı eziyetleri öğrenmesini sağlamıştır. Ayrıca Kontrol Subayı Perring şehirden ayrılırken, Osman Ağa ona Yüksek Komisere iletmek üzere bir de mektup vermiştir. Bu mektupta Giresun halkı adına yazdıkları onun cesaretinin sınırlarının olmadığını göstermektedir. İngiliz raporlarında bölgesel bir despot veya çete olarak nitelendirilen Osman Ağa'yla ilgili İngilizlerin asıl değerlendirmelerine metin içerisinde de belirtilen dava sürecinden anlamak mümkündür. Davayı gören hâkimin de belirttiği gibi,

⁷⁴ "King's Bench Division, Marine Insurance: Piracy or Act of War?", *The Times*, 18 Ocak 1923, s. 4.

çeşitli İngiliz makamlardan elde edilen bilgilere göre, Osman Ağa Giresun'da Mustafa Kemal'e bağlı siyasi bir otoritedir. Gerçekten de onun kararlı ve istikrarlı tutumu sayesinde Giresun gibi Rum çetelerinin faaliyetlerinin yoğun olduğu bir yerde Müslüman halkın güvenliği sağlanmıştır. Ayrıca Pontus emellerinin tarihe karışmasında katkısı büyük olmuştur.

Kaynaklar

Arşivler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti (DH.EUM).
Dahiliye Nezâreti Hukuk Müşavirliği Belgeleri (DH.HMŞ).
Dahiliye Nezareti Kalem-i Mahsus Müdüriyeti (DH.KMS).
Dahiliye Nezareti Şifre Kalemî Belgeleri (DH.ŞFR).

Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi (ATASE)

İstiklal Harbi (İSH).

The National Archives (NA)

Foreign Office (FO), Admiralty (ADM).

Gazeteler

The Times.

Kitaplar ve Makaleler

BALCIOĞLU, Mustafa: "Birinci Dünya Savaşı Sırasında ve Sonrasında Rumlar ve Topal Osman", *Giresun Tarihi Sempozyumu 24-25 Mayıs 1996*, İstanbul 1997.
_____ : *İki İsyan Koçgiri, Pontus Bir Paşa Nurettin Paşa*, Babil Yayıncılık, Ankara 2003.

BEYOĞLU, Süleyman: "Giresun'da Pontusçu Faaliyetler ve Osman Ağa", *Başlangıçtan Günümüze Pontus Sorunu*, Ankara 2007.

_____ : *Milli Mücadele Kahramanı Giresunlu Osman Ağa*, Bengi Yayınları, İstanbul 2009.

_____ : "Topal Osman (1883-1923)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 41, İstanbul 2012.

COŞAR, Ömer Sami: *Atatürk'ün Muhafızı Topal Osman*, Harman Yayınları, Trabzon 1971.

ÇAKMAK, Fevzi: *Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2005.

EKEN, Halit: *Milli Mücadele'de Vali (Kapancızade) Hamit Bey*, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 1995.

HALAÇOĞLU, Ahmet: "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Giresun'da Eşkıyalık ve Bazı Polisye Olaylar", *Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu 09-11 Ekim 2008*, Cilt: 1, Ankara 2009.

JAESCHKE, Gotthard: *Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri*, çev. Cemal Köprülü, TTK Yayınları, Ankara 2011.

KARAMAN, Oktay: "Osman Ağa'nın Bilinmeyen Yönleri", *Milli Mücadelede Giresun (Sempozyum 6-7 Mart 1999)*, İstanbul 1999.

MENTEŞEOĞLU, Erden: *Yakın Tarihimizde Osman Ağa ve Giresunlular*, Giresun 1997.

ÖZEL, Sabahattin: *Milli Mücadelede Trabzon*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.

ŞENER, Cemal: *Topal Osman Olayı*, İstanbul 1992.

YERASİMOS, Stefanos: "Pontus Meselesi (1912-1923)", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 43/44, 1989.

Ek-1: İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Robeck'in, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na, Osman Ağa'nın mektubu hakkında bilgi veren raporu.

P.

136

49

No.1064/M.3258.

British High Commission,
Constantinople,
28th July 1920.

E 9661

AUG 10 1920

My Lord,

enclosures.
3.

With reference to my despatch, No.972/M.
3258 of the 7th July, regarding the withdrawal of my
Representative (Captain J.S.Ferring) from Samsoun,
and his proposed visit to important coast towns between
Sinope and Riza, I have the honour to forward herewith,
for Your Lordship's information, copy of this officer's
report, dated 13th July, describing his visits to
Kerasoun and Trebizond, together with copies of two
further reports, dated 6th and 13th July respectively,
regarding the general situation in the Samsoun district.

2. The Osman Ağa, mentioned in Captain Ferring's
report of the 13th July, No. 669, is an ignorant and
brutal fanatic of common origin, who has established
himself as local despot in the town and neighbourhood
of Kerasund. The letter which he entrusted to Captain
Ferring is signed by him as President of the Kerasund
National Defence Association, and is apparently intended
for, though not addressed to, His Majesty's Government.
It is a statement of the Association's attitude in four
articles couched in very determined language. They
refuse to accept a single article of the Peace Treaty
and propose, women and children included, to defend
their.....

The Right Honourable,

The Earl Curzon of Kedleston, K.G., P.C.,

etc., etc., etc.

127

100

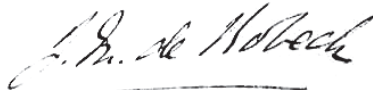
- 2 -

their cause to the death, supplying with teeth and nails any defect in equipment due to the Allies having stolen away their arms. They express the resentment aroused not only in Anatolia but in the whole world and especially the world of Islam, with which they are in perpetual communication, by England's policy of outrage and destruction of the Turks. They have not so far indulged in reprisals against the Greeks or Armenians for the barbarities practised in occupied areas from Smyrna to Broussa, and they hope that England will assure them of the means of not being compelled to resort to such reprisals. They express their perturbation at England's efforts to kill an Islamic Government of 600 years standing when she is giving the right of life and government to the Armenians and suchlike relatively insignificant peoples and thus resuscitating corpses, and finally, they swear to steep the world in blood if this policy of destruction is persisted in.

I have the honour to be,

My Lord,

Your Lordship's obedient servant,

HIGH COMMISSIONER.

Extended Abstract

Topal Osman Aga And Giresun In British Documents (1919-1923)

When the Ottoman Empire entered the First World War in November 1914, the Russians invaded Eastern Anatolia and reached Turkey's Black Sea coast. During the war, most of the Ottoman Greeks cooperated with the Russian forces. Osman Aga, known as 'Topal' Osman, from Giresun, was one of the people who fought against this alliance in the Eastern Black Sea Region. After the Ottoman Empire withdrew from the war with the Armistice of Mudros on October 30th, 1918, Osman Aga returned to Giresun and became its mayor.

Following the armistice, a military unit of 200 was sent to Samsun by the British on March 9th. These soldiers were met with the joyful demonstrations of the Greeks. Then, another unit was sent on March 30th to Merzifon, which was also occupied. The British occupations increased the activities of the Greek gangs. In addition to the military units, the British control officers who came to the region frequently reported the situation there to the British High Commissioner in Istanbul.

Reporting the information, they obtained from the Greeks and Armenians in the region, British control officers generally focused on the Laz/Muslim gangs and stated that Christians should be protected against them. However, some British officers wrote more neutral reports and stated that the main source of the disorder in the region was the Greeks. The British understood that they could not prevent the "national defence organization" that was formed with the Sivas Congress. After that, the British authorities decided to end their military presence in the region. The evacuation of British troops, which started on September 5th, 1919, lasted until 4th of October. The officers who remained after the withdrawal of the troops continued to report the situation around the Black Sea. In these reports, they also mention Topal Osman, the leader of the Giresun National Detachment.

The activities of Topal Osman, who was engaged against the separatist activities of the Greeks in the region, in order to maintain order, incited complaints from the Greeks. These complaints, also made to the Ottoman Empire, attracted the attention of the British. Among the documents examined, it can be seen that, in addition to the records of the British Foreign Office, Admiralty officers also sent reports about Topal Osman.

One of these officers, Captain Crawford, Control Officer in Trabzon, reported that Mayor Osman Aga was a despot, following a meeting between the two antagonists. In his report at the end of the meeting, Crawford wrote that Osman Aga was a strong man who kept order in the region, that the regional commissioner and the Turkish Gendarmerie commander also obeyed him, and that he had a close relationship with Mustafa Kemal.

Captain Perring, the British Control Officer in Samsun, described Topal Osman as a fanatic in his report of March 31, 1920. According to Captain Perring, Topal Osman was influencing the public with his 'fanatical' nationalist discourses by holding meetings in Giresun. According to Perring, Osman Aga was declaring that if an allied invasion of Giresun were made, he would take the Christians inland and burn their villages.

After that, the British first thought of arresting Osman Aga and removing him from Giresun, and to this end they sent a British battleship to the region. However, they failed to arrest him.

The British authorities, who could not land in Giresun or any other cities in the Black Sea after the Turkish Grand National Assembly took control of the region, found different ways to get news from the region. Osman Aga invited Perring to Giresun at this time and arranged a meet the military and civil administrators of the city. In this meeting, Perring was told about the persecution of the Turkish people by the Greeks. While Perring was leaving the city, Osman Aga gave him a letter to be forwarded to the High Commissioner. What he wrote in this letter on behalf of the people of Giresun shows that his courage was considerable.

Osman Aga wrote in the letter that the people of Giresun refused to accept a single article of the Peace Treaty and that he had called upon the people, woman and children inc-

luded, to defend their cause to the death, supplying “*with teeth and nails*” any shortfalls in equipment due to the Allies’ theft of their armaments. He expressed the resentment aroused not only in Anatolia but in the whole world, and especially the world of Islam with which the Turks were in perpetual communication, by England’s policy of outrage and destruction of the Turks. Moreover, Osman wrote that they had not so far indulged in reprisals against the Greeks and Armenians for the barbarities practiced in occupied areas from İzmir to Bursa and expressed the hope that England would assure them “*of the means of not being compelled to resort to such reprisals.*” He also expressed “*perturbation at England’s efforts to kill an Islamic Government of 600 years standing*” while “*giving the right of life and government to the Armenians and suchlike relatively insignificant peoples and thus resuscitating corpses.*” Finally, he swore to “*steep the world in blood*” if Britain’s policy of destruction persisted.

It is possible to understand the actual evaluations of the British regarding Osman Aga, who is described as a regional despot or a gang-leader in British reports, from a trial reported in *The Times* newspaper on January 18, 1923. The trial concerned whether Osman Aga’s seizure of a Greek ship was an act of war or of piracy, in other words, whether or not Osman was acting on behalf of the Turkish government. As the judge who tried the case stated, according to the information obtained from various British authorities, Osman Aga was a political authority affiliated to Mustafa Kemal in Giresun.

Thanks to Osman’s resolution, the security of the Muslim people was ensured in places like Giresun, where the activities of Greek gangs were intense. It also contributed greatly to the consignment of Greece’s ambitions for Pontus to history.